

Framsyn Nr 3 2006

Nr 3 Logistik

När kpist-remmen möglar i Afrika

Remmarna var en gång försvarets folkliga förankring. Soldatens förmågor hängde i läderremmar. Nu får vi veta att den gamla hederliga kpistremmen, inte klarar dagens krav. Den möglar i Afrikas fuktiga klimat. Logistikerna får skaffa fram nylonremmar.

Historien visar på skillnaden mellan gårdagens och dagens logistik. Gårdagens logistik var mängd och planer. Materielen fanns i förråd där den skulle användas. Sedan var det bara att tillsätta människor och ta fram pärmarna. Idag är varje insats ny. Det finns inga pärmor att luta sig mot. Logistikerna är inte längre här och då. Logistikerna är där och nu.

Hos armétaktiska kommandots ledningscentralvisar klockorna insatsförbandens tid. Här tar utlandsförbandet nästan all tid och mycket är logistik. Det är löner, personal, transporter, batterier, träschor.

I invasionsförsvaret var logistik en fredssyssla som sällan övades. Här är det alltid på riktigt. Remmarna möglar.

– Man kommer närmare kunden, säger logistikchefen Hans Selg. Det är kaotiskt, men roligt och alla ställer upp eftersom nästan alla har varit ute på uppdrag.

Det finns en logistik bortom dagens vardag. Michael Dorn har en vision om hur det kan bli. På andra sidan kullen hittar han inte insatsförsvaret utan det återuppväckta totalförsvaret i en bantad och vässad form. Vår nisch är lågintensiva konflikter och då har vi något att erbjuda med vårt totalförsvaret där civila och militärer samverkar.

Totalförsvaret skulle skydda folkhemmet. Som inreddes av Ikea. Inte så konstigt då kanske att Michael Dorn har hittat en Ikea-lösning – det samhällsgemensamma resursvaruhuset.

Militärer var en gång ledande på logistik. I ett av dagens stora logistikföretag hittar man spåren efter en Napoleongeneral. I dag är den civila logistiken ledande och rollerna mellan försvar och industri är på väg att förändras.

Logistikinspektören Åke Jansson utesluter inte att försvaret i framtiden kommer att hyra mer av sin materiel. Det är industrins sak att se till att den fungerar. Samtidigt dyker nya problem upp när industri och militärer blandas på fältet. Civila experter kan påverka striden och kan därmed bli kombattanter. När allt mer sköts via nätet behöver man inte ens vara i närheten av striden för att bli en del av den.

Logistikerna brukar klaga på att de glöms bort i fred och tas fram i krig. I fred är kriget teori och det är vad generaler sysslar med. I kriget duger dock bara fakta och då bestämmer logistikerna. Sedan kommer freden och logistikerna försvinner in i glömskan igen.

En som inte glömt logistikerna är dock miljöpartiets Lars Ångström. Logistik är värdefullare än manliga muskler, säger han.

Det här är Framsyns sista nummer före valet. Så vad kan passa bättre en lite konsumentupplysning om frågor som värnplikt, alliansfrihet, samhällsskydd, och om vår beredskap inför förluster. Det är garanterat frågor som inte kommer upp i valrörelsen. Vad ska vi ha försvaret till?

– I varje fall inte att stapla säckar kring Carl Larsson-gården, säger Håkan Juholt, ordförande i försvarsberedningen.

Att döma av vad politikerna säger till Framsyns Hans Wigstrand är försvarets uppgift mer att hitta samförstånd än att gräva skyttegravar. De grävs nog av andra. Moderaten Ola Sundell vill i händelse av en borgerlig valseger ha med socialdemokraterna i nästa uppgörelse.

Den som vill låta sig överraskas bör ta del av vänsterpartisten Berit Jøhannessons hyllning till officerskåren. "Lär mig allt om artilleriet. Så gör de det. Våra officerare är verkligen mycket kompetenta."

Men så långt som att nyttja generalsnus går hon inte.

– Jag har träffat många generaler, men ingen så parfumerad som den snussorten. Snus ska smaka snus.
Inte rosenolja.

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn

Innehåll

Nr 3 Logistik.....	2
Visioner om ett vässat totalförsvaret i miniatyr.....	5
Resursvaruhuset SVEA.....	8
"Nödvändigt med nära stöd av försvarsindustrin".....	9
"Nödvändigt med nära stöd av försvarsindustrin".....	11
Modeorden får innebörd i ny doktrin.....	14
En logistikthriller i Saudiarabien.....	15
När löpande bandet nådde skyttegravarna.....	16
Den militära logistiken - igår, idag och imorgon.....	21
Försvaret och politik.....	22
"Ersätt värnplikt med en armé på kontrakt".....	23
"Vi har dubbelmoral i frågan om Nato".....	26
"Vi behöver ett mindre men vassare försvar".....	28
"Försvaret måste locka kvinnorna".....	30
"Det krävs en bättre samverkan i samhället".....	33
"Strukturer låser och hindrar".....	35

Visioner om ett vässat totalförsvaret i miniatyr

Det kräv lite fyrkanter på tavlan när Michael Dorn förklarar att vi nu lämnar det fyrkantiga försvaret. Det är slut med bataljonsklossarna, säger han.

Framtida konflikter kräver ett bredare register av förmågor än de rent militära. En blandning av militär och civil kompetens gör det lättare att agera effektivt i olika typer av konflikter. Det menar överstelöjtnant Michael Dorn som gjort en studie över hur försvarets logistik skulle kunna se ut om tio år. Där finns inte längre insatsförsvaret kvar, utan fram träder en vässad miniversion av det nu insomnade totalförsvaret.

Av Jan-Ivar Askelin

Italienska arméofficerare glänser i Armaniuniformer. Vår uniform är som en grå säck, säger en av arméns många överstelöjtnanter, Michael Dorn.

-När italienarna byter till nytt uniformssystem låter man Armani, Hugo Boss och andra modeagenturer sy upp kollektioner. Sen låter man en pluton paradera framför försvarsledningen som bedömer vilken uniform som är bäst. Vi är kvar i det gamla. Uniformen är i praktiken över 40 år. Det visar vilket mentalt stort steg vi måste ta. Emellertid har man lyckats att ta fram fältuniformer snabbare som djungel och öken, vilket är bra.

Michael Dorn menar att vi sitter fast så mycket i traditionen att vi inte är flexibla. Ändå ska Försvarsmakten på många olika plan spegla det svenska samhället.

-Felet är att vi rekryterar från botten, vilket innebär att det tar en hel generation att ta fram ett nytt koncept och få det operativt. I stället skulle vi ta in mer folk på högre nivåer från andra delar av samhället än försvaret och låta officerare tjänstgöra i civila befattningar. Detta skulle kunna vara ett sätt att öka syresättningen för nya idéer och snabba på långdragna processer.

Detta resonemang kan tyckas vara fjärran från logistik, om man i det begreppet lägger den traditionella synen att endast utföra logistik i form av att till exempel transportera människor och materiel. Men logistik i morgon är något helt annat. Michael Dorn har studerat ämnet och säger att det är först nu som han börjar förstå hur lite vi förstår om logistik.

Beslutsstödsystem

Det började med att Michael Dorn fick i uppdrag att ta fram ett beslutsstödsystem för behovssammansatta förband utifrån ett logistikperspektiv.

-Då frågade jag vad det skulle vara bra för. Jag menar att först måste man se till vad försvaret ska göra i framtiden, vilka förmågor man ska ha och vem som behöver beslutstöd. Det gäller hela processen, från att rekrytera ett förband till att ta hem det efter en utförd insats. Vi ska kunna svara på vad det kostar och vilka risker som finns med olika lösningar. Detta kan man ha olika beslutstöd till.

-Med simuleringen är det en annan sak. Det kräver en massa fasta värden och dessa har vi sällan, eftersom vi inte lägger kraft på att ha ett adekvat uppföljningssystem som återmatar erfarenheter till planeringsprocessen på ett användbart sätt. Internationellt används begreppet lessons learned men eftersom vi slarvar med läxan blir det inte mer än lessons recorded.

-För andra kan simulering i sig vara intressantare än att ta fram ett adekvat verktyg för stabsofficeren. Min utgångspunkt är att den som ska göra jobbet borde veta bäst vilka verktyg som behövs.

Studie om logistik

Logistik 2015–2020 är en framtidsstudie om logistiksimulering. Den säger inte hur det blir hur utan det kan eller borde bli.

-Det är ju det som försvarets forsknings- och teknikutvecklingsprocess, FoT, ska vara. Jag vet inte vad som är nyttan med studien. I den bästa av världar kan den inspirera. Det bästa sättet att hantera förändring är ju som bekant att hjälpa till att skapa den.

För att få perspektiv på dagens påstått turbulenta tid gick Michael Dorn tillbaka hundra år för att se på tidigare försvarsbeslut. Han ville veta om dagens omställning är en riktig storm eller stormen i vattenglaslet.

-Vad behöver vi för logistikkompetens i framtiden? Inte hundra överstelöjtnanter som är "stöpta i samma form". Det kanske räcker med ett tiotal. Och så behöver vi ett tiotal duktiga akademiker, inte minst civila entreprenörer eftersom 80 procent av logistiklösningarna i framtiden är civila. De resterande 20 procenten kommer att utgöras av förbandsnivån, det vill säga logistikförband som tydligt kan kopplas till stridsgruppen.

Brett register

I dag talar vi om insatsförsvaret. I studien talas om det insatta totalförsvaret. Michael Dorn har släppt insatsförsvaret och framhåller en vässad miniversion av det nu insomnade totalförsvaret. Michael Dorn menar att framtida konflikter kräver ett bredare register av förmågor än de rent militära. Genom att sätta ihop civila och militära moduler (insatsmyndigheter och företag) får man fler verktyg, vilket ökar handlingsfriheten och förmågan att agera effektivt i olika typer av konflikter.

-Vi talar mycket om själva uppdraget, hur vi ska agera taktiskt på stridsfältet, men 80 procent av dagens insatser och operationer består av att få fram ett förband till insatsområdet, försörja det och därefter ta hem det -en enda logistikövning. Den processen tycker jag förtjänar mer uppmärksamhet.

-En viktig framgångsfaktor för att nå ökad effektivitet eller få mer "pang för pengarna" som det ofta uttrycks, är att göra logistiken lättförståelig för beslutsfattare. Vi måste bli bättre på att förklara sambandet mellan orsak och verkan. Det är inte lätt alla gånger men jag tror att retoriken måste snäppas upp!

Ett sätt att göra detta är enligt Michael Dorn till exempel att använda olika typer av nyckeltal. Ytterligare ett sätt kan vara att börja utbilda i ämnet på våra militära skolor. Idag är det bara en handfull elever som får studera ämnet.

-I framtiden hoppas jag att logistik blir ett ämne som är obligatoriskt för alla officerare eftersom det i princip påverkar all verksamhet som en officer har att göra med.

Amerikansk definition

Enligt en amerikansk definition är logistik två saker. Att kunna flytta förband till en plats, force projection, och att leverera efterfrågat stöd, sustaining the forces. Det ryska ordet för det som vi kallar logistik är livskraft, zhivuchest, och ska tolkas som kraftcentrum för vad en nation kan åstadkomma i form av stridseffekt. Budskapet kan också förstås som att logistiken är bron som länkar samman en nations industriella bas till de operativa stridskrafterna.

-Det säger mer vad logistiken handlar om. Ryssland har av tradition betonat logistikens roll och de har en annan syn på logistik än vi. Tydliga spår av den synen omsätts även i Nato.

-Det är industrin och sysselsättningen som står i centrum, inte försvaret. Försvarsmakten kan inte knoppa av industrin. Och samtidigt lämnar vi industrisamhället och går in i informationsamhället. Det här kan leda till en annan risk. I stället för de långa serierna materielsystem som Försvaret köpt under invasionsförsvarets dagar riskerar vi nu att köpa på oss dyra informationssystem i tron att det ökar effekten. I stället borde man använda nätet. Där finns allt som behövs för att genomföra en operation, som program som kan hålla reda på flöde av information och tjänsteutbud. Dessutom får man inte glömma bort att kommunikation främst handlar om förtroende. Om förtroendet är högt blir det sällan problem. Idag håller många chefer på att attestera ihjäl sig i olika "stödsystem" - till vilken nytta?

Industrin ställer om

Eftersom de långa seriernas tid är över får industrin i stället ta hand om vidmakthållandet.

-Industrin behöver tid för att ställa om, om möjligt transformeras för att finna nya kunder och verksamhetsområden som kan tjäna som positiva industriprojekt.

Invasionsförsvarets logistik var enkel. Allt var redan på plats i ladorna. Det var bara att fylla på med folk och få dem till sin position som var förbestämd till broövergången X.

-Det fungerade utmärkt då. Allt var uttänkt. Det var bara att ta ned Norrlandspärmen. Ramarna var fasta. I det nya är inget uttänkt i förväg. Vi ska ge oss ut, men vet inte var och när. Vi vet inte vilken uppgift som väntar och det ställer helt nya krav.

-En utmaning är inte minst de långa försörjningslinjerna som krävs för att göra en insats i till exempel Afghanistan eller Afrika. Det talas mycket om flygtransporter. Men det finns bara 50 riktigt stora transportplan i världen och hälften av dem är föråldrade. Flygtransporter är extremt dyra och dessutom är det svårt att få med tyngre system. Kanske skulle Sverige överväga att gruppera materiel för snabbinsatser mer centralt runt Medelhavet. Då skulle det vara möjligt att transportera all materiel på köl, vilket innebär att tyngre system som till exempel stridsfordon 90 kan användas fullt ut. I dag används tre till fyra olika system vilket minskar både flexibiliteten och effekten i förbandet.

Två faktorer styr

-Dagens logistik styrs av två faktorer. För det första måste vi utgå från ett multinationellt koncept, då vi måste anpassa oss till FN, EU och Nato. Det andra är att industrin och civila kontraktörer i huvudsak tar över utförandet av logistiken, medan vi ägnar oss åt att leda och koordinera dessa aktörer.

Michael Dorn säger att det är flera intressen som står emot varandra vad gäller utlandsuppdrag.

-Utrikesdepartementet vill vara på flera ställen, Försvarsmakten vill kraftsamla på få ställen och försvarsdepartementet försöker att kompromissa eftersom de ska tillgodose industrin och industristödet samtidigt. När det är slut på de långa serierna måste industrin ut på den internationella marknaden. Man kan tänka sig att vi tar med svenska prestigesystem utomlands. Eller att svenska förband utomlands servar svenska system som andra köpt.

Lägre standard

Internationella intressen spelar också in. Den som betalar brukar i slutänden vilja bestämma.

-Då vi satsar begränsat med pengar innebär det i andra änden att vi inte kan diktera villkoren. Alltså måste vi titta mer på hur vi använder våra pengar. Vi vill gärna ha guldpläterade kontakter och internet i barackerna. Vi följer svenska regler och tar hem spilloljan från Afghanistan. Men jag tror att vi framgent måste lära oss att leva med en lägre standard. Annars får vi inte mycket för pengarna. Vi måste vara med och dela på kostnaderna. Frågan är om vi vill offra de guldpläterade kontakterna.

Pengar att spara

Michael Dorn menar att mycket pengar kan sparas på att samordna inköp och han vänder åter blickarna mot modebranschen.

-Benetton köper bara vita kläder innan de vet vilken färg som kommer att sälja bäst. Vi skulle kunna göra likadant. Ha några olika uniformer för Afrika, Antarktis, Europa. Är uppdraget militärtungt färgar man de flesta uniformerna gröna. Är det polistungt blir det mer blått. Precis som i bilindustrin där man får bilen skraddarsydd på bandet. Vi är fortfarande kvar i Henry Fords gamla modell. Du kan få bilen i vilken färg som helst - bara den är svart. Vi måste lära mer av näringslivet.

-Vi måste jobba hårdare för att hitta lämpliga samarbetsallianser och koncentrera oss på det som kommer att bli vår troligaste uppgift. Det är lågintensiva konflikter. Vi kommer in sist och åker hem sist. Sverige kan inte ta stora förluster. Det är en utgångsfaktor. Det är bara att se på tsunamin.

-Vissa saker som jag tar upp låter lite kritiska, men för att utvecklas måste man ifrågasätta rådande sanningar. Å andra sidan är vi också duktiga. Sverige har lyckats med att ta fram både bra militära och civila system (flyg, ubåtar stridsfordon, kommunikationssystem etcetera.) som är högst konkurrenskraftiga på den internationella marknaden. Min tes är att vi inte ska köpa av andra nationer utan att andra nationer kan köpa av oss. Men vi måste samtidigt inse att Sverige inte kan spela på hela registret. När det gäller lågintensiv konflikthantering har vi dock en "nisch" Och därför har jag dammat av det gamla totalförsvaret.

-Det insatta totalförsvaret i miniatyr blir något för andra att ta efter. Gemensam logistik, en resursbas, ska finnas för olika insatsmyndigheter som Räddningsverket, försvaret och Sida. Det kräver en ökad integrering och samverkan mellan myndigheter i syfte att öka uteffekten totalt sett. Försvaret blir så litet

att dagens stödmyndigheter inte kan leva på det. Så man kan ana att Försvarshögskolan integreras med Totalförsvarets forskningsinstitut, att Försvarets materielverk integreras med Försvarsmaktens logistik, och så kanske Försvarsdepartementet och Högkvarteret slås samman. Det kommer att bli färre ledningsnivåer. Det som blir kvar är insatsledning och förband. Idag talar vi om taktisk, operativ och strategisk nivå, det menar jag är ett arv från Napoleon. Idag är det bättre att tala om vad vi faktiskt gör i stället för att klä in det i olika nivåer. Frågar man någon i Försvarsmakten vad en strategisk transport är får man många svar, frågar man någon på SAS eller Ryan Air om de vet vad en strategisk transport är får man inget svar alls.

-I Försvaret försvinner alla dessa verkstäder och tekniska chefer. Det behövs bara en liten klick specialister som inte bara förstår logistik utan också en operationsplan. De kan säga vad det kostar och om det är möjligt med erforderliga resurser att åka väster alternativt öster ut.

Lämplig medelväg

I industrin talas det om "just in time". Pizzan ska komma när man har beställt den. Men det blir för tunt i det militära där regeln är att saker inte blir som man tänkt sig. Carl von Clausewitz kallade detta för friktioner. "Just in case" är hängslan och livrem. Generaler som skickar ut stridsgruppen vill vara så säkra som möjligt. Det handlar om människoliv. "Just enough" framstår som en lämplig medelväg.

-Kruket är att veta vad som är tillräckligt, säger Michael Dorn. För att hitta tröskeln måste man ha varit där eller kanske till och med ha gått över den. Och vilken general eller politiker vill stå upp för detta? Man måste ta vara på erfarenheter och det är vi dåliga på. Vi har lagt ned det största krutet på planering och en mindre del på genomförande. Se bara på planeringshysterin kring den nordiska stridsgruppen. En framgångsfaktor blir om vi lyckas återmata erfarenheter från genomförandet in i planeringen igen. Ska man skraddarsy och styra måste man ha en återkoppling, eller som den spanskamerikanske filosofen George Santayana (1863–1952) sade: Those who cannot remember the past are condemned to repeat it.

Michael Dorn tar fram bilden av en finlandsbåt där styrsystemet utvärderar riktning, sidvind, drift, vattenströmmar, hastighet etcetera och kommunicerar detta i realtid till roderutslag för att hålla en rak kurs. Försvaret däremot hissar seglen och brakar efter fyra år in i vassen. Så hissar en ny besättning seglen och tar nya tag utan att fråga sig vad som gick fel.

Totalförsvaret skulle skydda folkhemmet som i sin tur möblerades av Ikea. Så det är inte så konstigt att när försvaret tittar in i logistikens framtid så hittar man en Ikealösning. I kungarikets eget resursvaruhus samsas försvaret, Räddningsverket och alla andra med sina kundvagnar.

-Det mesta har man gemensamt. Försvaret har en egen avdelning. En förutsättning för att ha en gemensam resurs är att försvaret satsar på modularitet.

Skraddarsydd lösningar

Michael Dorn förklarar att den gamla brigadstrukturen med bataljoner, kompanier och plutoner med vidhängande befälsgrader inte kommer att överleva.

-Förr tänkte man i krigsförband, i framtiden blir det mer utifrån vilka effekter man vill uppnå, där olika moduler utgör byggstenar. I framtiden måste vi vara duktigare på att skraddarsy logistiska lösningar. Vi måste se till vad som ska åstadkommas och inte vem som gör det. När man förr skickade in en hel bataljonskloss kanske man om 15 år ska skicka in 30 personer som koordinerar logistikstödet med ett internetbaserat ledningsstödsystem.

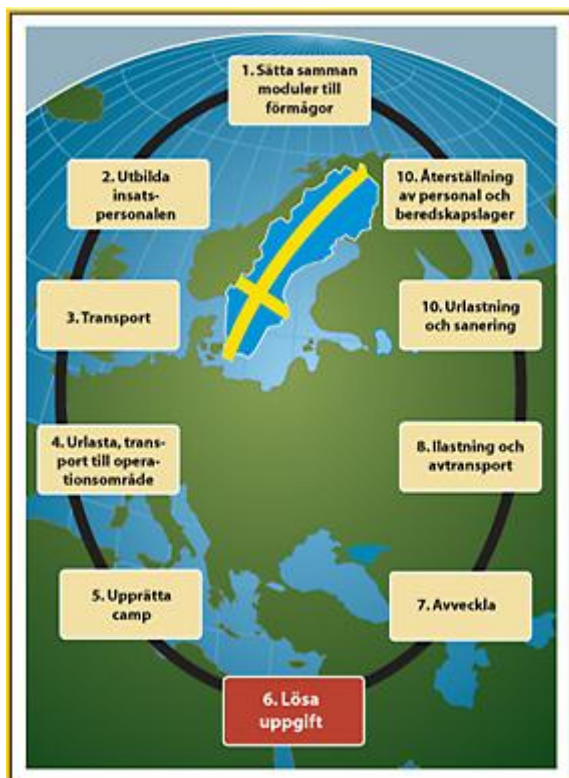
-Nu lämnar vi Napoleon och går in i en karavan av civila kontraktörer som sköter jobbet. Kanske kan man säga att det mer liknar det logistikkoncept som Alexander den store använde sig av, med skillnaden att hans logistiker inte fick något i betalning för de tjänster som levererades.

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn.

Resursvaruhuset SVEA

När samhället ska göra en insats, vare sig det gäller ett civilmilitärt utlandsuppdrag, eller vid naturkatastrofer hemma går militärer, räddningstjänst, hjälporganisationer till det gemensamma resursvaruhuset. Det mesta kan alla hämta på det gemensamma lagret. Militären har dessutom en särskild avdelning.

Så mycket av insatsen är logistik

Bakom varje utlandsuppdrag finns en stor logistisk apparat. Det handlar om personal och löner. Om rekrytering, transport och försörjning på platsen. Sedan ska allt kanske avvecklas och personalen tas hem. Logistik är inte bara att få iväg styrkan utan också att se till att den har tillräckliga resurser på platsen.

"Nödvärdigt med nära stöd av försvarsindustrin"

Genom att omstrukturera både industrin och försvaret hoppas svenska politiker kunna spara en miljard kronor per år. En omstrukturering skulle kunna innebära att försvaret i framtiden inte själva äga kompjexasystem utan i stället hyr dem av industrin, som i sin tur tar ansvar för underhållet. Det menar Åke Jansson, chef för logistiken inom Försvarsmakten.

Av Jan-Ivar Askelin

Löjtnant Olle sitter i Afghanistan och bevakar lägesbilden. Det är komplicerat och han är ovan. Till sin hjälp har han ett beslutsstöd som gjorts av en firma i Kista. Utan Lisa i Kista skulle Olle ha det svårare. Han står i daglig kontakt med henne. Hon kan naturligtvis programmet bättre än Olle eftersom det är hon som gjort det, och hjälper honom därför att tolka informationen.

En dag blir svenskarna beskjutna. Elden kan komma från en av flera byar. Olle och Lisa diskuterar utgående från bildskärmens information varifrån elden kan tänkas komma. Störning från flera håll gör bilden svår att tolka. Eller är det något fel på utrustningen? Eldtillstånd begärs och snart slår granaterna ner i byn. Elden får avsedd verkan men civilpersoner dödas och skadas.

Några dagar senare när Lisa ska starta bilen på morgonen flyger den i luften. Samtidigt brinner hennes kontor i Kista. En grupp i Afghanistan ansåg att de svenska IT-experterna var legitima militära mål eftersom de stödjer svenska förband.

Tydligare regelverk

Ett sådant scenario ställer frågan på sin spets. Hur mycket kan man tillåta att civila aktörer påverkar ett stridsförlopp, säger generalmajor Åke Jansson, logistikinspektör och därmed chef för logistiken inom Försvarmakten.

-Man kan sitta på avstånd och påverka vad som händer. Hur nära kan en civil komma själva våldsutövningen utan att det är i konflikt med folkrätten? Här har staterna något att fundera över. Det behövs ett tydligare regelverk. Nato är på väg att formulera en policy som är ett första steg när det gäller denna svåra frågeställning.

En amerikansk general sade nyligen till Åke Jansson att "det är för många bakvända baseballkepsar i operationsområdet."

-Vad gäller den fysiska närvaron på stridsfältet så har man hittills fått klara sig med det sunda förnuftet och erfarenheter. Men hur går det till på nätet? Teoretiskt kan en stridsvagn, ett fartyg eller ett flygplan övervakas via nätet. Det kan sitta ett civilt företag långt borta och påverka de tekniska systemen.

Står inför paradigmskifte

Den här utvecklingen är en följd av att militären blir allt mer beroende av ett nära stöd av industrin.

-Inom logistikområdet är försvarsindustrins stöd ett nödvändigt komplement till den militära förmågan, säger Åke Jansson. Vi kan inte ersätta industrin vad gäller komplexa system. Vi blir beroende av Saab, Ericsson och Kockum. Vi står inför ett paradigmskifte. I framtiden måste vi inte äga systemen själva. Vi kan sannolikt också hyra dem. Leverantören svarar för att det fungerar. Vi har tidigare utbildat tekniker för att självständigt kunna operera system under lång tid. Den tiden är förbi.

I Sverige och i omvärlden driver politikerna på denna utveckling. Genom att omstrukturera såväl industrin som försvaret hoppas man i vårt land kunna spara en miljard om året. Åke Jansson vill inte svara på om det målet kan nås, men säger att det finns stora pengar att spara.

-En förutsättning för detta är att man är beredd att ändra på relationerna mellan staten/försvaret och industrin. Det talas om private public partnership eller offentlig privat samverkan, OPS på svenska. Den som levererar systemet måste också ta ansvar för det.

Ny stor förändring

I dag lever vi till vissa delar i en förgången värld. På flygsidan gäller till exempel, enligt Åke Jansson, samma roller mellan FMV, industrin och Försvarmakten som på flygets storhetstid när vi hade 800 stridsflygplan på linjen. Då krävdes det en stor flygförvaltning och verkstäder för att hålla det hela igång.

-Vi gjorde en stor outsourcing på 1960- och 1970-talet, säger Åke Jansson. Försvarets flygverkstäder blev Volvo flygmotor, WM-data har sina rötter i försvarets datacentral och Saab Aerotech bygger till stor del på gamla underhållsenheter inom försvaret. Nu är det dags att göra en ny stor förändring.

Det innebär i praktiken att industrin tar över en hel del av det som försvaret i dag gör. Försvaret kan avtala om tillgängligheten. Åke Jansson kan tänka sig att försvaret för vissa system betalar industrin per flygtimme eller per gångtid.

-Flygbolag hyr ofta sina motorer och betalar för tiden. Oplanerade motorbyten som orsakar störningar får den som tillhandahåller motorerna betala viss ersättning för. På så sätt skapas ett ömsesidigt intresse av att motorerna underhålls väl och orsakar så få störningar som möjligt. Vi kan till exempel betala Saab för att hålla oss med ett visst antal flygplan. Vi bestämmer vilken standard planen ska ha och sedan får Saab sköta resten.

När Sverige köpte stridsvagnar från Tyskland ingick ett program för att överföra tekniken till Sverige. Så skulle man antagligen inte göra i dag. I framtiden köper försvaret mer av tekniskt underhåll och mindre av teknisk kunskap. Snart kommer de nya helikoptrarna med avancerad teknik. Försvarets tekniker svarar bara för det dagliga underhållet. Resten täcks av ett underhållskontrakt med industrin.

Den som tycker att det här låter främmande behöver inte gå längre än till Ungern som hyr Jas-plan från Sverige och Saab. Det finns enligt Åke Jansson inget som säger att Sverige inte kan göra likadant - hyra försvarsmateriel av en utländsk tillverkare.

Krympande försvarsindustri

Den svenska försvarsindustrin krymper, men Åke Jansson ser inte att ett ökat samarbetet med utlandet skulle vara ett problem.

-Det är inget nytt i detta. Motorerna till Herculesplanen skickar vi till Kanada. Flygvapnets jaktrobotar har alltid underhållits av de amerikanska tillverkarna.

Förändringar i rollerna mellan försvaret och industrin är en faktor som driver fram en ny logistik. Men det är inte den enda. Det blir mer och mer teknik i förbanden. Och vi går över från invasionsförsvarets mängd till insatsförsvarets smala och vassa spets.

-Invasionsförsvarets logistik var mängd. Man visste hur mycket som skulle behövas och var och så lagrade man. Då kostade en vanlig artillerigranat kanske fem tusen kronor. En modern intelligent granat av typ Excalibur kan kosta en kvarts miljon. Då kunde man lägga upp ett lager ut i fall att. I dag har vi inte fler granater än vad vi behöver. Vi måste i varje ögonblick veta var varje granat är.

-Tekniken i nästan alla förband är komplex. Det behövs specialister i förbanden nu på ett helt annat sätt än för femtio år sedan. Då hade vi färdiga förbandsklossar. Nu sätter vi ihop förband efter behov och plockar in avancerad teknik. För att klara det här måste vi ha civila specialister och civila metoder. Den civila logistiken har i över tio år kunnat hålla reda på varje enskilt objekt oberoende av plats. Vi har bara kommit till försöksstadiet.

Militär konst

Logistiken är från början en militär konst. I dagens logistikgigant DHL kan man hitta spår efter en av Napoleons generaler. En av dessa grundade företaget Danzas som nu ingår i DHL.

Före Napoleon kunde arméerna plundra sig fram. Med Napoleons värnpliktsarméer gick inte det längre. En miljon man måste försörjas på ett genomtänkt sätt. Och så skapades trängen, som höll trupperna med förnödenheter och lagade vagnar, vapen och seldon.

-Trängen speglade den gamla tidens behov, säger Åke Jansson. Det var trivialt, men helt avgörande. Det som utmärker dagens logistik är att vi har det gamla kvar men också att det här finns en massa olika yrken och uppgifter.

Om man en gång i tiden såg lite nedlåtande på trängen så är det i dag ganska hett att syssla med logistik inte minst därför att ett företags framgång grundas på logistik.

-Till yngre kolleger brukar jag säga att ni ska titta utåt och inte inåt i vår egen organisation. För där finns inte mycket att hämta. Vi kommer i alla avseenden att bli mer och mer beroende av det civila samhällets resurser. Vi måste i första hand lära oss att leda logistik, inte att genomföra den. Militär logistik i framtiden är att leda.

När försvarets uppgift i första hand blir att verka utomlands i fredsfrämjande insatser ändras också synen på vilka som ska gå in i området först. Åke Jansson kan hålla med om att det i vissa fall kan vara viktigast att säkra området med trupp, men i många fall är det andra som blir den första echelongen.

-Inköpare och veterinärer är ofta vad som krävs. Vad kan köpas på platsen och vad kan tillföras? Hur är miljön? Finns mat att köpa? Går vattnet att dricka? Eller måste man frakta dit det?

Nu börjar det växa fram en förståelse hos oss för att det här är viktigt.

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn.

"Nödvändigt med nära stöd av försvarsindustrin"

Genom att omstrukturera både industrin och försvaret hoppas svenska politiker kunna spara en miljard kronor per år. En omstrukturering skulle kunna innebära att försvaret i framtiden inte själva äga komplexa system utan i stället hyr dem av industrin, som i sin tur tar ansvar för underhållet. Det menar Åke Jansson, chef för logistiken inom Försvarsmakten.

Av Jan-Ivar Askelin

Löjtnant Olle sitter i Afghanistan och bevakar lägesbilden. Det är komplicerat och han är ovan. Till sin hjälp har han ett beslutsstöd som gjorts av en firma i Kista. Utan Lisa i Kista skulle Olle ha det svårare. Han står i daglig kontakt med henne. Hon kan naturligtvis programmet bättre än Olle eftersom det är hon som gjort det, och hjälper honom därför att tolka informationen.

En dag blir svenskarna beskjutna. Elden kan komma från en av flera byar. Olle och Lisa diskuterar utgående från bildskärmens information varifrån elden kan tänkas komma. Störning från flera håll gör bilden svår att tolka. Eller är det något fel på utrustningen? Eldtillstånd begärs och snart slår granaterna ner i byn. Elden får avsedd verkan men civilpersoner dödas och skadas.

Några dagar senare när Lisa ska starta bilen på morgonen flyger den i luften. Samtidigt brinner hennes kontor i Kista. En grupp i Afghanistan ansåg att de svenska IT-experterna var legitima militära mål eftersom de stödjer svenska förband.

Tydligare regelverk

Ett sådant scenario ställer frågan på sin spets. Hur mycket kan man tillåta att civila aktörer påverkar ett stridsförlopp, säger generalmajor Åke Jansson, logistikinspektör och därmed chef för logistiken inom Försvarsmakten.

-Man kan sitta på avstånd och påverka vad som händer. Hur nära kan en civil komma själva våldsutövningen utan att det är i konflikt med folkrätten? Här har staterna något att fundera över. Det behövs ett tydligare regelverk. Nato är på väg att formulera en policy som är ett första steg när det gäller denna svåra frågeställning.

En amerikansk general sade nyligen till Åke Jansson att "det är för många bakvända baseballkepsar i operationsområdet."

-Vad gäller den fysiska närvaron på stridsfältet så har man hittills fått klara sig med det sunda förnuftet och erfarenheter. Men hur går det till på nätet? Teoretiskt kan en stridsvagn, ett fartyg eller ett flygplan övervakas via nätet. Det kan sitta ett civilt företag långt borta och påverka de tekniska systemen.

Står inför paradigmskifte

Den här utvecklingen är en följd av att militären blir allt mer beroende av ett nära stöd av industrin.

-Inom logistikområdet är försvarsindustrins stöd ett nödvändigt komplement till den militära förmågan, säger Åke Jansson. Vi kan inte ersätta industrin vad gäller komplexa system. Vi blir beroende av Saab, Ericsson och Kockum. Vi står inför ett paradigmskifte. I framtiden måste vi inte äga systemen själva. Vi kan sannolikt också hyra dem. Leverantören svarar för att det fungerar. Vi har tidigare utbildat tekniker för att självständigt kunna operera system under lång tid. Den tiden är förbi.

I Sverige och i omvärlden driver politikerna på denna utveckling. Genom att omstrukturera såväl industrin som försvaret hoppas man i vårt land kunna spara en miljard om året. Åke Jansson vill inte svara på om det målet kan nås, men säger att det finns stora pengar att spara.

-En förutsättning för detta är att man är beredd att ändra på relationerna mellan staten/försvaret och industrin. Det talas om private public partnership eller offentlig privat samverkan, OPS på svenska. Den som levererar systemet måste också ta ansvar för det.

Ny stor förändring

I dag lever vi till vissa delar i en förgången värld. På flygsidan gäller till exempel, enligt Åke Jansson, samma roller mellan FMV, industrin och Försvarmakten som på flygets storhetstid när vi hade 800 stridsflygplan på linjen. Då krävdes det en stor flygförvaltning och verkstäder för att hålla det hela igång.

-Vi gjorde en stor outsourcing på 1960- och 1970-talet, säger Åke Jansson. Försvarets flygverkstäder blev Volvo flygmotor, WM-data har sina rötter i försvarets datacentral och Saab Aerotech bygger till stor del på gamla underhållsenheter inom försvaret. Nu är det dags att göra en ny stor förändring.

Det innebär i praktiken att industrin tar över en hel del av det som försvaret i dag gör. Försvaret kan avtala om tillgängligheten. Åke Jansson kan tänka sig att försvaret för vissa system betalar industrin per flygtimme eller per gångtid.

-Flygbolag hyr ofta sina motorer och betalar för tiden. Oplanerade motorbyten som orsakar störningar får den som tillhandahåller motorerna betala viss ersättning för. På så sätt skapas ett ömsesidigt intresse av att motorerna underhålls väl och orsakar så få störningar som möjligt. Vi kan till exempel betala Saab för att hålla oss med ett visst antal flygplan. Vi bestämmer vilken standard planen ska ha och sedan får Saab sköta resten.

När Sverige köpte stridsvagnar från Tyskland ingick ett program för att överföra tekniken till Sverige. Så skulle man antagligen inte göra i dag. I framtiden köper försvaret mer av tekniskt underhåll och mindre av teknisk kunskap. Snart kommer de nya helikoptrarna med avancerad teknik. Försvarets tekniker svarar bara för det dagliga underhållet. Resten täcks av ett underhållskontrakt med industrin.

Den som tycker att det här låter främmande behöver inte gå längre än till Ungern som hyr Jas-plan från Sverige och Saab. Det finns enligt Åke Jansson inget som säger att Sverige inte kan göra likadant - hyra försvarsmateriel av en utländsk tillverkare.

Krympande försvarsindustri

Den svenska försvarsindustrin krymper, men Åke Jansson ser inte att ett ökat samarbetet med utlandet skulle vara ett problem.

-Det är inget nytt i detta. Motorerna till Herculesplanen skickar vi till Kanada. Flygvapnets jaktrobotar har alltid underhållits av de amerikanska tillverkarna.

Förändringar i rollerna mellan försvaret och industrin är en faktor som driver fram en ny logistik. Men det är inte den enda. Det blir mer och mer teknik i förbanden. Och vi går över från invasionsförsvarets mängd till insatsförsvarets smala och vassa spets.

-Invasionsförsvarets logistik var mängd. Man visste hur mycket som skulle behövas och var och så lagrade man. Då kostade en vanlig artillerigranat kanske fem tusen kronor. En modern intelligent granat av typ Excalibur kan kosta en kvarts miljon. Då kunde man lägga upp ett lager ut i fall att. I dag har vi inte fler granater än vad vi behöver. Vi måste i varje ögonblick veta var varje granat är.

-Tekniken i nästan alla förband är komplex. Det behövs specialister i förbanden nu på ett helt annat sätt än för femtio år sedan. Då hade vi färdiga förbandsklossar. Nu sätter vi ihop förband efter behov och plockar in avancerad teknik. För att klara det här måste vi ha civila specialister och civila metoder. Den civila logistiken har i över tio år kunnat hålla reda på varje enskilt objekt oberoende av plats. Vi har bara kommit till försöksstadiet.

Militär konst

Logistiken är från början en militär konst. I dagens logistikgigant DHL kan man hitta spår efter en av Napoleons generaler. En av dessa grundade företaget Danzas som nu ingår i DHL.

Före Napoleon kunde arméerna plundra sig fram. Med Napoleons värnpliktsarméer gick inte det längre. En miljon man måste försörjas på ett genomtänkt sätt. Och så skapades trängen, som höll trupperna med förnödenheter och lagade vagnar, vapen och seldon.

-Trängen speglade den gamla tidens behov, säger Åke Jansson. Det var trivialt, men helt avgörande. Det som utmärker dagens logistik är att vi har det gamla kvar men också att det här finns en massa olika yrken och uppgifter.

Om man en gång i tiden såg lite nedlåtande på trängen så är det i dag ganska hett att syssla med logistik inte minst därför att ett företags framgång grundas på logistik.

-Till yngre kolleger brukar jag säga att ni ska titta utåt och inte inåt i vår egen organisation. För där finns inte mycket att hämta. Vi kommer i alla avseenden att bli mer och mer beroende av det civila samhällets resurser. Vi måste i första hand lära oss att leda logistik, inte att genomföra den. Militär logistik i framtiden är att leda.

När försvarets uppgift i första hand blir att verka utomlands i fredsfrämjande insatser ändras också synen på vilka som ska gå in i området först. Åke Jansson kan hålla med om att det i vissa fall kan vara viktigast att säkra området med trupp, men i många fall är det andra som blir den första echelongen.

-Inköpare och veterinärer är ofta vad som krävs. Vad kan köpas på platsen och vad kan tillföras? Hur är miljön? Finns mat att köpa? Går vattnet att dricka? Eller måste man frakta dit det?

Nu börjar det växa fram en förståelse hos oss för att det här är viktigt.

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn.

Modeorden får innebörd i ny doktrin

Modulär. Interoperabel. Fokuserad (logistik) är ord som används om logistik. Högkvarterets förråd av trendiga ord är välfyllt. Till slut kommer dock sanningens minut när orden ska förstås och förklaras.

-Vi funderar mycket på vad orden egentligen betyder, säger Ulf Jonsson som är ställföreträdande chef för logistikavdelningen.

Av Jan-Ivar Askelin

Här på logistikavdelningen finns Högkvarterets samlade logistikkompetens som ska krydda de så kallade processerna. Logistikens främste företrädare är logistikinspektören, generalmajor Åke Jansson, och avdelningen leds av kommandör Claes Grebell.

-Det är inne att prata om moduler och modularitet, säger Ulf Jonsson.

Modularitet ska ge flexibilitet

Modularitet är en av de metoder som ska användas för att ge Försvarsmakten och dess förband den flexibilitet som statsmakterna begär och som uppgifternas natur gör nödvändig. Modularitetens grundtanke är att förband sätts samman med utgångspunkt från uppgiften, med stor variation och med korta tidsförhållanden.

– Men när vi tänker på vad modularitet innebär så finner man att det också handlar om människor. Du kan inte driva modulariteten ända ner på soldatnivå. Man kan inte flytta omkring människor hur som helst som lådor och jacka in där det passar. Det är lätt att fastna i teknik, men ledarskapet och andra frågor kommer man inte ifrån, säger Ulf Jonsson.

-Den ena skolan ser den gamla fördelningsstrukturen som i grunden modulär, och den andra skolan driver modultänkandet ned till den enskilde individen. Det måste finnas en ram kring det hela. Det skulle kunna vara kompanier eller plutoner, men här har vi inte riktigt landat.

Kungen bland modeord är nog interoperabilitet.

-Även här är det lätt att låsa sig vid teknik, säger Ulf Jonsson. Vi menar att det även måste finnas interoperabilitet vad gäller metoder, nomenklatur och utbildning.

-Vår avdelning arbetar med att svänga om logistiken på samma sätt som hela Försvarsmakten omdiriktas. Tidigare har logistik för oss varit en baktung organisation där resurser lagrades centralt för att användas vid behov, just in case. Operativa och taktiska transporter till och från operationsområdet var centrala planeringsfrågor. Med det insatta insatsförsvaret i allmänhet och NBG (Nordic Battle Group) i synnerhet blir det en annan sak. Nu ska vi kunna åka 600 mil från Bryssel och det ställer frågan på sin spets. Fokuserad logistik är en term som kommer ur resonemangen om informationsöverläge, precisionsvapen och, inte minst, ett helhetstänk genom hela logistikkedjan. Det ska vara rätt logistik på

rätt plats och i rätt tid. Och det ska inte vara för mycket eller för lite. Just in case ersätts med just enough.

Vill öva mera

Förr var logistik något som störde övningarna, säger Ulf Jonsson och därför har det inte övats i tillräcklig omfattning.

– Egentligen skulle vi ha velat öva till exempel reparation av fordon och omhändertagande av sårade, och låtit såväl tid som förluster påverka övningarna fullt ut. Först då kan effekterna av beslut och order analyseras korrekt. Men om vi skulle ha gjort det hade det bromsat hela övningen. Nu har de flesta insett att logistiken är gränssättande. Om vi inte får den att fungera stannar verksamheten. Vad är det för idé att ha världens bästa stridsfordon om vi inte kan transportera dem till insatsområdet? Vad är det för idé att ha högteknologiska materielsystem om vi inte kan underhålla och reparera systemen?

I sin strävan efter en gemensam syn har Ulf Jonssons avdelning kommit med en grundsyn för logistik. Den kommer att antas efter sommaren och blir nästan något av en doktrin.

-Vi strävar efter en samsyn och vi måste ha lösningar som täcker helheten. Det blir svårt att tänka sig att vi ska ha logistiklösningar uppdelade i försvarsgrenarnas stuprör. På den yttersta centimetern kan det möjligen vara en skillnad. Ett fartyg är ju trots allt inte detsamma som ett flygplan.

Andra nyckelord i grundsynen är att stödet ska vara behovsstyrt och att man ska sträva efter resurseffektivitet.

-Det innebär att man först ska bestämma vad det är man vill uppnå. Sedan får man välja verktyg. Här kommer frågan om outsourcing in. Blir det billigare? Är det resurseffektivt? Säkerställer vi tillgången?

Vid en insats kommer underrättelsechefen att tala om vad motståndaren gör, stridsledningschefen tala om vad du borde göra och kvartermästaren talar om vad du kan göra.

Ovanstående används ofta av logistikerna för att visa att det ändå är kvartermästaren som har sista ordet.

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn.

En logistikthriller i Saudiarabien

Av Jan-Ivar Askelin

Konstantinos Pagonis var ett av 16 barn till en fiskare på den grekiska ön Chios. 13 år gammal simmade han ut till en båt som skulle föra honom till Amerika som fripassagerare. När båten närmade sig land hoppade han överbord och simmade till Ellis Island där hans svåger snackade in honom. Med tiden blev han hotellägare. En sådan man borde ha något att lära sina barn.

William Gus Pagonis fick lära sig att få tiden att räcka till och att inte vara rädd att bli skitig om händerna. Bra lärdomar när man ska sköta logistiken i ett krig. På underliga vägar hamnade Pagonis i armén. Han flyttade varje år och hade hela hemmet färgkodat så att det snabbt kunde packas ihop. När han packat upp för 26:e gången anföll Irak Kuwait. Resten är som en logistikthriller. Han rafsar ihop det nödvändigaste för sitt hemliga uppdrag, frun rabblar namn på tänkbara medhjälpare, han sticker iväg. Och glömmet kartan med Saudiarabien på köksbordet.

Några dagar efter Iraks anfall gäller det att skydda Saudiarabien. Från ett baksäte i en bil leder Pagonis de första dagarnas logistik. Trupper väler in och lastas av i öknerna. Allt är kaos. USA har inga färdiga planer i byråådan. Med tiden får Pagonis fastare grepp om logistiken. Efter en dryg månad har han hela planen klar för både krig och avveckling. Fast ingen än talat om krig. Överbefälhavaren Norman Schwarzkopf testar sin egen plan på Pagonis som lovar att ordna logistiken. Pagonis får en extra generalstjärna för att han ska komma i nivå med kårcheferna. Han planerar alla korsningarnas moder. När två armékårer ska korsa varandras väg i Saudiarabien för att komma rätt in i Irak.

Allt går som smort. Av Alexander den store lär sig Pagonis att flytta fram logistiken till fronten och korta underhållsvägarna. Den 24 februari bryter markkriget ut. Det är över på 100 timmar. Mycket tack vare de goda logistiska förberedelserna skriver Pagonis i sin bok *Moving Mountains*.

Bergets storlek var som att flytta hela Alaskas befolkning med bohag till andra sidan jordklotet. Eller att servera 122 miljoner mål mat. Eller att med lastbil åka två tusen varv runt jorden.

När första skottet avlossas i markkriget har Pagonis redan dragit igång planen att ta hem allt igen. Det är mycket besvärligare att packa ihop än att packa upp. Fråga den som flyttat ofta.

Pagonis blev med tiden logistikansvarig för Sears i USA och lär nu vara verksam i järnvägsbranschen.

När löpande bandet nådde skyttegravarna

I dessa dagar när insatsförsvarets logistik formas har Per-Arne Persson gått till rötterna. Han har låtit sig förvånas och imponeras sedan han läst generalen Pershings memoarer om hur den amerikanska armén byggdes upp och försörjdes på Västfronten.

Av Per-Arne Persson

Första världskriget började som ett slags krig, men övergick i ett annat, det mekaniserade, med förbränningsmotorer som kraftkällor. Logistiskt befann sig USA i trångmål vid dess inträde i kriget i april 1917. Det skulle ta över ett år innan dess oförberedda armé kunde utveckla någon styrka att tala om i Europa. Ammunitionsindustrin producerade för brittiska behov, men var inte anpassad för att försörja USA:s egna styrkor. Metoderna i krigföring ändrades radikalt, liksom inom försörjningen, inte minst som följd av att hela nationer och flera kontinenter blev krigsskådeplatser. Det moderna rörliga land-, luft- och sjökriget skapades.

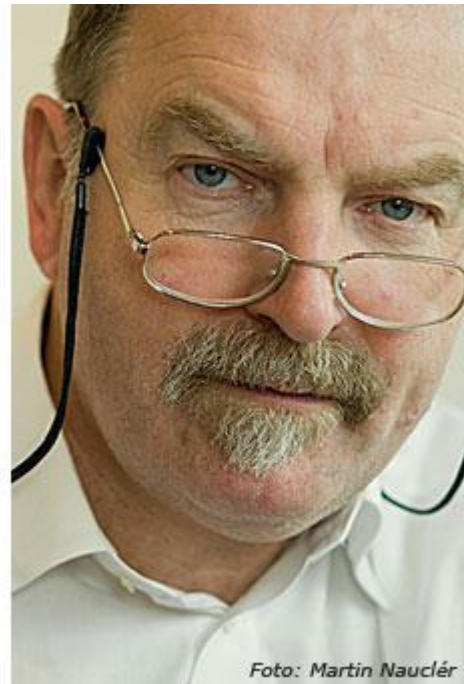

Foto: Martin Naucér

Försörjning har sent kommit att kallas logistik. Första världskrigets amerikanska försörjningsorganisation, järnvägsbaserad, centralstyrd och med tydliga stabslinjer, framställdes under 1930-talet som ett monstrum med minimal flexibilitet. Järnvägar var ute, motorisering och mekanisering skulle prägla den framtida logistikens. Men man skapade ett väloljat maskineri som byggdes på dåtidens högteknologi - biltransporter och även radio, administrativt, inom livsmedelsförsörjning, sjukvård - och innebar en revolution i flera avseenden. De första skakiga biltransporterna och nya livsmedelsteknologier (torkning av grönsaker, fryst och även benfritt kött, för att minska transportvolymen) pekade framåt. Principlösningar för mobil stridssjukvård togs fram.

Försörjning med reservdelar har förblivit en kritisk sektor. I förband som ska samoperera krävs standardisering. Central upphandling eftersträvas också nu.

Logistik har länge varit "ute". Författaren X-B Leprince skrev i inledningen till sin bok (1958) att operativ och logistisk ledning är som husets fru och kockan. Madame briljerar i storstilade salongs- och bordsmanövrer, men etiketten tillåter inte att gästerna framför sina behov direkt till kockan. Den senare är däremot ansvarig för att menyn realiserar och har hand om inköpen. När kockan kan sitt jobb slår Madame vakt om henne men tycker knappast om henne.

Det kan ännu visa sig vara logistiken som inte bara är grunden för taktik och operationer utan till och med vad som motiverar operativa och taktiska mål.

Som senare konflikter bestyrkt kommer krig och kriser plötsligt snarare än välordnat. Det har blivit än viktigare att veta var resurser finns och att kunna betala för deras tillgänglighet. Det är inte maskiner och industriell kapacitet som är gränssättande, utan viljan att samarbeta, att satsa i tid.

Den här artikeln beskriver hur den amerikanska expeditionskårens logistik organiserades under första världskriget, och hur en svårstartad administration kastades in i en intensiv period av praktisk uppbyggnad och kraftsamling. Artikeln kan också läsas som en fortsättning på berättelsen om [det röksvaga krutet](#) i Framsyns temanummer om [militärteknik](#) (1/2005). Det gemensamma är industrialisering: produktion av teknologi och av kriget som sådant, och dess konsekvenser.

De nya massorganisationerna förutsatte effektiv administration, det vill säga ordning på siffror och tack vare siffror. Kalkylering blev möjlig tack vare maskiner och sifferanvändning, visade sig vara ett effektivt ledningsverktyg, och blev en grundbult inom ledning, accentuerat när pengar blivit enhetsmått. Det tog alltså administration och organisering drygt ett halvt sekel att komma ikapp den industrialiserade produktionen.

Till skillnad från då produktionen revolutionerades från omkring 1820, kallad det amerikanska systemet, skedde den administrativa revolutionen runt sekelskiftet 1900 i många länder. Denna revolution gjorde det möjligt att inte bara producera utan också kontrollera produktion och verksamhet. Vetenskaplig ledning blev liktydig med beräkningar, mätning och matematik (statistik, standardtänkande). I dag är till och med automatiserad produktion och styrning vardagsföreteelser. Många frågor ställdes inom försörjningen. En del fick svar.

- Den främsta principen inom logistik är förutseende, vilket innebär kostnader vid fel tillfälle. I dag pågår kostnadsjakt, hur gjorde man då, och vilka var konsekvenserna?
- Logistikerna var en kamp mot klockan och stora fysiska avstånd för att med industriella metoder bemästra stora tekniska och organisatoriska svårigheter. Vi slipper nu hantera stora mängder, men specialisering och avstånd har inte minskat.
- Praktiken demonstrerade vad i synnerhet en mekaniserad administration och en gryende standardisering kunde åstadkomma. Vi lever nu i en ny våg med såväl högre som mer mobil kapacitet, och med allt högre krav på kostnadseffektivitet. Vilka satsningar lyckades då och hur?
- Kriget lade grunden för IT-industrin och -praktiken som vi känner den i dag. Den är kvar och inte bara amerikansk praktik har hädanefter byggt på denna teknologi. Vi berörs alla av den, i masskonsumtionssamhället.
- Ledarskap: Det är märkligt hur en liten grupp kunde ta sig an denna oerhörda uppgift, övertyga andra och motivera än fler att ställa upp. Hur är sambandet mellan försörjning och ledarskap?

USA:s krigsinsats visar på gränserna för vad som var (och är?) möjligt med en avancerad administration som kan fokusera auktoritet och samordna verksamhet. Förmågan växer, trots plötsligheten och improvisationen, ur kombinationen av administration, industriell produktion och kommunikationer. En amerikanska fördel var enighet och standardisering jämfört med situationen bland Europas många länder. De från början minimala militära resurserna gjorde det nödvändigt att tidigt dra in näringslivs- och samhällsexperter på kommunikation och transporter. Det som amerikansk logistisk förmåga presterade under första världskriget har sedan dess upprepats flera gånger.

Vid krigets utbrott fanns både det löpande bandet och förutsättningarna för en storskalig administration. Då det slutade hade grunden lagts för det moderna IT-samhället med flera av de aktörer vi känner idag. IBM blev 1924 det nya namnet på ett företag som skapats genom sammanslagningar redan före kriget och vars stapelvara var hålkort med kringutrustning, dåtidens administrativa nyckelteknologi. System av kontorsutrustning började komma i bruk, vilket drastiskt höjde teknisk kapacitet, driftsäkerhet, och innebar förbättrad ekonomi. Troligen lades grunden även för modern livsmedels- och drivmedelsteknik.

Logistik i strid

Den logistiska samordningen mellan de krigförande nationerna brast. Den amerikanske befälhavaren general John J. Pershings förslag om gemensamma resurser bifölls av fransmännen men britterna ville inte uppges sina metoder och kontrollen över sina resurser.

Järnvägarna var pulsådorr. En enkelspårig järnväg kunde förflytta mellan 6 000 och 7 000 ton gods varje dygn. Under de första åren hade de allierade fördelar av att slåss på de inre linjerna, medan tyska offensiver förutsatte successiv tillgång på erövrade järnvägar eller ständig nybyggnad. Vid det amerikanska inträdet i kriget hade motorisering inletts, vilket innebar mycket stora förändringar. En jämförelse mellan järnväg och lastbil visar att under 1918 motsvarade 1 600 lastbilar en dubbelspårig

järnvägslinje, men bara på avstånd upptill mellan 60 och 80 kilometers avstånd. Bilen kunde konkurrera på uppåt 150 kilometers avstånd. När fronterna stabiliserats kunde järnväg användas men de sista meters försörjning krävde människor. Soldaterna tvangs själva bära stora bördor, även under anfall. Packningsvikter på drygt 30 kilo tycks ha varit vanliga, i vissa fall uppåt 50 kilo.

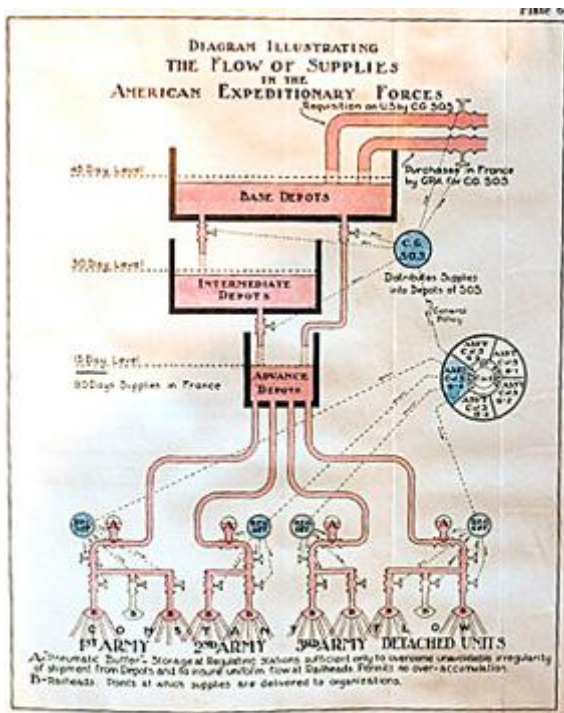
Franska armén kunde hålla stånd under slaget om Verdun tack vare att den enda vägen hölls i stånd och medgav trafik med ett fordon i medeltal var fjortonde sekund. Trafikledning blev alltså en ny kritisk funktion, precis som senare under det första världskriget.

Basområden som byggdes upp var repliker av hemlandets industriområden och krävde en omfattande administration och genomgripande kontroll. I främre ammunitionslager kunde det finnas 30 000 ton ammunition. Den stillastående krigsföringen tillät dessa områden förhållandevis nära fronten. Det kan ha varit så att de i sin tur gjorde kriget mer statiskt, ett exempel på växelverkan mellan försörjning och taktik.

När tyskarna inledde sin reträtt var det endast med hjälp av lastbilar som de allierade kunde försörja sina anfall, men endast 50 divisioner av 100 med förnödenheter på avstånd över 100 kilometer från järnvägsslut. Det fanns då inga reserver för att föra fram personal. Introduktionen av stridsvagnar innebar nya krav på järnvägarna.

Mat och foder är ett särskilt område. Hästar äter sex gånger så mycket som en människa. Hästar och människor behöver mat hela tiden, bilar drar bränsle enbart vid körning. 1918 behövde en armékår, omkring 100 000 man och 25 000 hästar, dagligen 1 300 ton: 500 ton mat och hö, 550 ton bränsle och fortifikationsmateriel, och 250 ton ammunition. Enbart behovet av tonnage för hästar motsvarade allt som sänktes av ubåtar. Utan hästar anses det, skulle några livsmedelskuponger inte ha behövt delas ut i England. Ännu på 1930-talet behövde en division (17 000 man, 5 500 djur, 900 lastfordon) dagligen 53 ton hö och havre, 54 ton mat och bränsle för dess tillagning, 20 ton drivmedel, och drygt 20 ton övrigt underhåll.

Pershings upptäckter

Med en bild av kärl, vätska och rör visar general Pershing hur den amerikanska armén försörjdes under första världskriget.

Då kriget började bestod den reguljära armén av ungefär 200 000 man, men det fanns ingen armé värd namnet. Träning för strid i förband över kompani var obefintlig. Armén hade 285 000 Springfieldgevär (gammal ammunition), 400 lätta fältartilleripjäser, och 150 tunga. Enfieldgeväret beslutades bli infanteriets standardvapen, men det tillverkades då för brittiska armén och fick modifieras. I praktiken saknades understödsvapen.

Armén kunde sjukvård efter drygt femton års krig och konflikter, samt forskning och försök inom tropikmedicin. En sanitetskår skapades 1917.

Pershing skulle först välja ut fyra infanteri- och ett artilleriregemente vilka med honom själv som möjlig chef skulle till Frankrike. Förbanden blev kärnan till den första divisionen. I mitten av maj fick han reda på att han i stället avsågs bli amerikansk Europabefälhavare, för en just då "teoretisk armé". Men generalstaben (the General Staff) Washington, fastän beslutad 1903 och med ansvar för bland annat krigsplaneringen, hade av flera skäl inte börjat verka. Det viktigaste motivet för den amerikanska generalstabens tillkomst var att samordna olika spretande funktioner och säkerställa effektiv

stabstjänst. Dess namn har alltså inte med ordet general att göra, utan betyder generell. En fungerande generalstab i fält, menade Pershing, var viktigare än försörjningssystemet.

Utvecklingen därefter blev att mellan april 1917 och november 1918 mobiliserades 3 704 630 man. Ungefär två miljoner tränades, utrustades och sändes till Frankrike. Det fanns från början 9 000 officerare, men behovet beräknades till 200 000. Vid läger i USA utbildades 80 000 officerare till de stridande formationerna, en tredjedel av behovet (civilmilitärer) tillgodosågs genom militärt ickeutbildad personal. Divisionerna organiserades direkt i USA och grundutbildningen genomfördes vid dem. I genomsnitt var träningsperioden sex månader i hemlandet och två månader bakom fronten.

Miljonprogrammen

Pershing fick 27 maj skriftliga instruktioner med vittgående befogenheter, avseglade 28 maj med sin stab och kom 13 juni, efter en kort vistelse i London, till Paris. Ett omedelbart amerikanskt beslut var att sända en ny division (med bland annat en till infanteri konverterad marinkårsbataljon) samt nio nya ingenjörsgementen till Frankrike. Divisionens förtrupp anlände 28 juni till St. Nazaire. Den 6 juli rekommenderade Pershing telegramledes Washington att i maj 1918 ha tillfört en miljon man. Några dagar senare, 11 juli, telegraferades det första av tre stora "projekt", en utvecklad begäran om stridande förband och staber för offensiv 1918 med miljonen som en basenhet, och det framtida målet tre gånger större.

Pershing framförde tidigt att omkring 50 000 ton frakt varje dag skulle krävas om två miljoner man sattes in. Försvarsdepartementets plan, från juli 1917, var att till mitten av juni 1918 sända 21 divisioner à 20 000 man samt vissa hjälptrupper och personalersättning, totalt 650 000 man. Från och med oktober intill juli 1918 skulle i medeltal sju divisioner per kvartal anlända, samt stödenheter. Det tillgängliga tonnaget skulle inte medge mer. I början av augusti 1917 upprepade Pershing ett modifierat behov om 24 divisioner till i juni 1918.

Redan i augusti noterades det franska järnvägsnätets stora brister och ett ingenjörprojekt föreslogs, engineer services of the rear. Det omfattade också järnvägar. I mitten av september sändes ett förslag, complete services of the rear, som punkt för punkt förtecknade vilka trupper som behövdes för försörjningstjänsten. Planen prioriterade och innehöll tidsschemat för all styrketillförsel så att det hela tiden skulle finnas en balanserad styrka. Pershing ville först ha resurser för 90 dygns förbrukning mellan hamnar och front, fördelade på 45 (bakre), 30 (mellan) och 15 (främre basområde). Siffran sänktes senare till 45 dygn.

I februari 1918 suckar Pershing över den långsamma styrkeuppbyggnaden. Sedan de tio månader som gått sedan krigsinträdet fanns knappt mer än en färdig division om 25 000 man i Europa. Det var till slut nödläget under de tyska offensiverna försommaren 1918 som ledde till en ökning av hamnkapaciteten från 17 000 ton i juli till 45 000 tons dygnskapacitet i början av november. Vid vapenstilleståndet var allt färdigt för att försörja två miljoner man och planering hade börjat ske för ytterligare två miljoner.

Stabstjänst

Huvudstaben indelades i fem sektioner. Den första och administrativa ansvarade för tonnage, prioriteringar av tilltransport, personal- och djurersättning, organisering och utrustning, kvartermästeri, krigsfångar, militärpolis, ledighet och områden för sådan, och slutligen nöjen. Sektion två ansvarade för underrättelser, nummer tre var operationer, sektion fyra samordning på fältet samt konstruktionsarbeten, transporter, sjukvård och kontroll av försörjningsstationer, nummer fem taktisk träning, skolor, reglementen och fysisk träning. Cheferna för flera försörjningstjänster lyftes från Pershings generalstab och placerades direkt under kommenderande general som en ledningsgrupp med biträdande stabschefer varmed staben snabbt och samordnat kunde genomdriva beslut med bibehållen säkerhet.

En särskild stabsskola förlades i Langres, nära krigszonen, och tillgodosåg det ökande behovet av modernt utbildade stabsofficerare.

Under januari till mars 1918 kunde amerikanerna börja ta över frontansvar med divisioner. De tyska offensiverna under vår och försommar innebar att flera nya divisioner mycket brådskande sattes in för att täppa till hotande luckor. Den 18 juli inleddes den allierade motoffensiven som sedan pågick under

augusti och september. Från mitten av augusti fram till vapenstillståndet organiserades två arméer av från början ganska utspridda divisioner, och deltog i slutanfallen.

Intressant är att mallkartor med aktuellt läge gjordes vid högkvarteret medan lastbilsmonterade tryckerier följde med armé- och kårstaberna. Kompani- och plutonchefer fick kartor före anfall. Över fem miljoner kartor användes mellan juli och november 1918.

The Services of Supply

I februari 1918 hade the Services of Supply etablerats. Där fanns en särskild generalstab parallellt med den som fanns vid högkvarteret. Uppgifterna var anskaffning, lagring och transport av förnödenheter. Denna organisation ansvarade för konstruktionsarbeten, transporter, telegraf- och telefonsystem, ledning och transport av förstärkningar samt sjukvård för två miljoner man, omplaceringar av personal, ledighet och personalvård och slutligen transport till USA. Området var indelat i sektorer: hamnområdena, en mellansektor samt en främre sektor.

Varje division behövde dagligen 25 järnvägsvagnar med förnödenheter vilka skulle levereras där de kunde överföras till häst- eller motortransport. Det skulle ske automatiskt så långt möjligt, och flexibelt. Detta uppnåddes genom reglerstationer längs järnvägarna. Vid varje sådan fanns en officer från Pershings sektion fyra som agerade direkt under sektionschefen. Denne officer, väl insatt i stridssituationen, styrde, prioriterade och såg till att ett stabilt resursflöde bibehölls. Hans ansvar sträckte sig tills leverans skedde vid järnvägssluten.

Man ville skapa ett försörjningssystem för all materiel. För att samordna inköp skapades redan i augusti 1917 en central inköpsorganisation. En statistikbyrå sattes upp, kvartalsvisa behovsprognoser gjordes, en teknisk kommitté koordinerade fransk elproduktion och -förbrukning. Det rådde stor brist på djur, hästar och mulor vilket drev på artilleriets motorisering.

Ingenjörsarbeten inleddes med målet att kunna försörja en styrka om hela fyra miljoner man. Från USA tillfördes 20 000 vagnar och 1 500 lok. Omkring 160 mil normalspårig järnväg byggdes, som förstärkning av det befintliga nätet. Hela samhällen med sjukhus, barrackstäder, och stallar byggdes för 43 000 djur. Ett fryshus med dagskapaciteten 6 500 ton kött och 500 ton is byggdes. Bageriet i den främre depån Is-sur-Tille, en av reglerstationerna, spottade ut 800 000 bröd varje dag. I Gièvres fanns den största depån och genom staden löpte den viktigaste försörjningslinjen. Depån sköttes av 20 000 man. Spårlängden var omkring 20 mil. I förråden fanns 6 500 tons kylvaror och mat för två miljoner man i 30 dagar.

Sambandstjänsten omfattade drift av 215 500 km linjer, byggande av 400 mil på egna stolpar, och en undervattenskabel tvärs Engelska kanalen. I november 1918 fanns nära 670 000 man i Services of Supply.

Man visste vad som hände med personalen. Var och en av de 299 599 förlusterna var ett individuellt fall. Totalt evakuerades 214 467 från stridszonen. Förlusterna i döda uppgick till 81 141, varav i sjukdomar 24 786. Spanska sjukan krävde viss tribut. Den 12 november 1918 fanns det högsta antal sjuka på sjukhus: 193 026. Orsaken till noggrannheten var att man lade osedvanligt stor vikt vid persondata, i individregister. En statistikdivision samlade data även om alla speciella kvalifikationer hos officerare och höll aktuellt register över plats, uppgifter, hälsoläge och tillstånd för alla samt organisationsstyrka och positioner.

Personalvård förefaller ha ägnats stor uppmärksamhet. Man hade målet att ha en präst per 1 200 man. De uppges ha varit mycket värdefulla för frammanandet av patriotism, disciplin och osjälviskt arbete. Krigsgravtjänsten organiserades likaså minutiöst. Förlustlistorna ägnades särskilda omsorger, av sekretessskäl. Efter vapenstillståndet organiserades underhållning och våren 1919 genomfördes ett idrottsprogram som kröntes med Interallied Games i en ny stadion byggd nära Paris. Var fjärde månad skulle en veckas ledighet ges soldater, utom då tjänsten inte medgav. Fritt vivre erbjöds i permissionsområden. Efter stillståndet ordnades besök även i England, Italien och Belgien. Också organiserad utbildning förekom. Efter vapenstillståndet, med början januari 1919, fanns utbildningscentra vid divisionerna. Undervisning skedde på high school-nivå med teknisk undervisning. Praktiskt jordbruk och konst undervisades om i Allery respektive Paris. Allt som allt deltog mer än en och

en halv miljon soldater i någon aktivitet. Den veckovisa fälttidningen Stars and Stripes roade och informerade.

Lärdom för insatsförsvaret

Den dyra och komplexa moderna militära organisationens försörjning har allt mer blivit en fråga om outsourcing för att spara pengar. Sena insatsbeslut som följd av att försörjningen av en modern och stor organisation kräver komplex och dyr logistik kan göra insatsen än dyrare. En dubbel negativ spiral uppstår. Det nya svenska insatsförsvaret skall i princip inte vara mer än vad som behövs insatt, just nu. Fördelen är att den modernaste tekniken kan komma till användning. Nackdelar är att den moderna mycket sofistikerade tekniken är mer oprövad och bräcklig än vad högteknologi var 1918. Risken är vidare att människornas förmåga att improvisera glöms bort, som om allting i de nya systemen var färdigt att använda. De aktuella samhällskriserna visar på behovet av att kunna improvisera också.

Pershings arbete illustrerar nyttan av personliga kontakter. Man lånade friskt andras erfarenheter och från civil praktik. Eftersom övergripande civil kontroll av försvaret förblir en realitet har samträning och gemensam civil-militär skolning, inklusive länkar ut i näringsliv och samhället i stort, mer än symboliskt värde. Grunden skapas för flexibilitet.

Redan under första världskriget satsade amerikanerna på uthållighet, på personalvård i vid bemärkelse, tillämpade ett helhetstänkande, och skapade ideal för kommande försörjningsoperationer. Pershing kan genom de omfattande franska armémyterierna strax före sin ankomst ha fått ytterligare argument för en väl fungerande försörjning. Träning var en del av detta helhetstänkande, uttryckt i viljan att sätta in samövade förband. Medlen var högteknologi och siktet var inställt på ett liv även efter det långa kriget.

Bakom logistikens relativa osynlighet kan finnas flera orsaker. Det kan vara okunskap. Det kan handla om ren vilseledning: Medan organisationens uppmärksamhet attraheras av fascinerande teknisk-taktiska visioner breder den för logistiken nödvändiga men kanske mer triviala infrastrukturen (affärs- och ekonomisystem) ut sig som svampmycel, och upptäcks alltför sent. Då den väl är ett faktum överraskas människorna av dess kostnader och komplexitet. Och söker nya kostnadseffektiva sätt att samordna än mer, behålla antalet tänder i dess bett, och åter kapa allt mer av svansen.

Per-Arne Persson är fil.dr och överstelöjtnant och verksam vid Forsvarshögskolan där han forskar i militärteknik.

Läs mer:

Leprince, X.-B. (1958). *Les Comptes de la Cuisinière; Influence de la logistique sur l'art de la guerre*. Paris, Éditions Berger-Levrault.

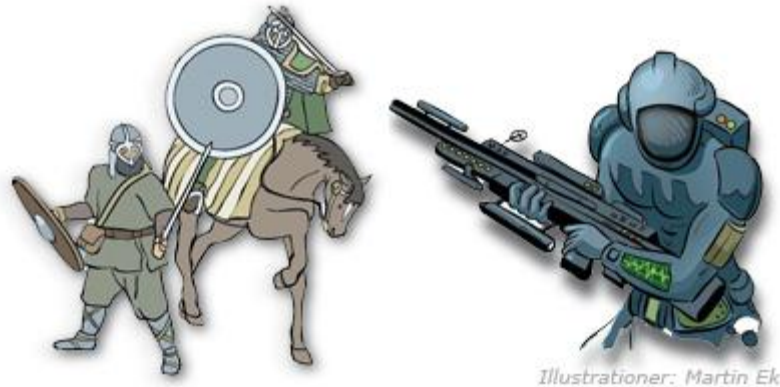
Pershing, J.J. (1920). *Final Report of Gen. John J. Pershing*.

Pershing, J.J. (1931). *My experiences in the World War*, vol. 1.

van Crefeld, Martin (1977). *Supplying War, Logistics from Wallenstein to Patton*. Cambridge University Press.

Lynn, John A. (red.) (1993): *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present*. Westview Press.

Den militära logistiken - igår, idag och imorgon

Gårdagens och morgondagens krigare är delar av
Logistikens historia - stort uppslag grafik av Martin Ek

Hjärnan bakom den amerikanska logistiken under första Gulfkriget lär ha inspirerats av Alexander den store som förde fram sin logistik nära fronten. Logistik har alltid funnits, men länge kallades det för träng eller underhåll. Dagens och framtidens logistik har en mycket vidare innebörd. Logistikerna sägs ha blivit en konst i och med att man kunde räkna på resurser. Militärer var en gång de ledande logistikerna. Nu lär militärerna av civila företag.

Försvar och politik

Värnplikt, alliansfrihet, försvarsbudget, försvarsindustri, försvarsmyndigheter - och vår mentala beredskap för att svenskar kan stupa. Det är knappast några frågor som kommer att dyka upp i valkampen. Partistrategerna lär få svårt att hitta några skyttegravar som skiljer partierna åt så mycket att det lönar sig att föra fram försvarsfrågorna.

I intervjuerna med partiernas försvarspolitiker (som du når genom att klicka på respektive bild nedan eller via länkar i högerkolumnen) kan man ana en enad front. Det skulle vara lättare för försvarspolitikerna att nå resultat om inte partihögkvarteren lade sig i.

(s)

**Fler måste
förstå sin roll
i totalförsvaret**

Håkan Juholt,
ordförande i
försvarsberedningen

(m)

**Ersätt värnplikt
med en armé på
kontrakt**

Ola Sundell,
försvarsutskottet

(fp)

**Vi har
dubbelmoral i
frågan om Nato**

Allan Widman,
försvarsutskottet

(kd)

**Vi behöver
ett mindre men
vassare försvar**

**Else-Marie
Lindgren,**
försvarsberedningen,
försvarsutsk.(suppl.)

(v)

Försvaret måste locka kvinnorna

Berit Jöhannesson,
försvarsutskottet,
försvarsberedningen

(c)

Det krävs en bättre samverkan i samhället

Eskil Erlandsson,
ordförande i
försvarsutskottet

(mp)

Strukturer låser och hindrar

Lars Ångström,
försvarsutskottet

"Ersätt värnplikt med en armé på kontrakt"

Ola Sundell hos nya Moderaterna är jämtlänning och sitter i riksdagens försvarsutskott sedan tre år tillbaka. Han vill ha en kupparmé, som kan sättas in vid kriser och oväntade händelser. Men hur den ska se ut och hur stor den ska vara saknar han en diskussion om.

Av Hans Wigstrand

Invasionsförsvaret är borta. Nu ska vi göra saker tillsammans med andra. Men mycket av den gamla strukturens organisation finns kvar. Borde vi inte ha ett departement för samhällssäkerhet där försvarsmakten ingår?

-Det var ingen lätt fråga. Om man talar om det militära försvaret, så är det grundläggande för landets säkerhet. Jag tror inte jag kan se framför mig ett departement som inkluderar allt från civil verksamhet till militär. Det gäller även polisen, som har speciella villkor, liksom militären.

Ska vi ha kvar alla myndigheter?

-Myndigheter är ju inget självändamål. Men av vad vi sett av krishantering så är det ju inte myndighetsstrukturen som fallerat. Det har varit andra hinder på högre nivå, främst den politiska nivån. Myndighetsnivån har fungerat bra. Man har agerat på ett bra sätt. Det har utredningar och kommissioner pekat på. Men det är klart, med dagens värnpliktsvolym minskar behovet av ett pliktverk. Kan inte FM också ta ansvaret för fastighetssidan?

Nu får Försvarmakten 36 miljarder kronor om året. Är det för mycket eller för lite?

-I förhållande till andra länder har andelen kronor till försvaret minskat. 1,5 procent av bruttonationalprodukten tror jag det är nu. Siffran upprör inte mig eller skattebetalare. I gemen inser man nog också att försvaret av Sverige kostar en del. Men det här är en kärnfråga att ta tag i för alliansen i händelse av en valseger. Att helt enkelt åstadkomma mer valuta för pengarna.

Vad betyder det? Mer pengar?

-Inte pengar som så. Vi har ju vårt budgetförslag. Alliansen har lagt ett förslag på ytterligare två miljarder mer över en treårsperiod. Nej, det är verkningsgraden. Fler soldater i internationella insatser, bland annat, ger mer effekt av pengarna.

Andelen kronor som går till försvaret har minskat. Det upprör inte Ola Sundell, som menar att man måste öka effektiviteten.

Fortfarande har vi kvar nästan hela bredden från det gamla invasionsförsvaret. Hur tänker ni, ska några förmågor bort, som ubåtar, höghöjdsflygvärn eller sjömålsrobotar?

-I ett läge där alltmer görs gemensamt är det självklart att den typen av överväganden måste göras. Jag är inte beredd att i det här läget spola något, men är inte främmande för att ta bort en del av kostnaderna.

Neutralitet är ett ord med sin grund i 1800-talet. Alliansfrihet från det kalla kriget. Man säger att neutralitet och alliansfrihet har fungerat bra förr. Men finns förr i dag?

-Nej, det är en helt ny spelplan. De internationella insatserna är ett led i svensk säkerhetsstrategi. Verkligheten har sprungit ifrån begreppen. Men ännu lever begreppen kvar i resonemangen. Klart vi ska bygga vidare.

Vi är med i Nato, men inte riktigt på allvar. Kommentar?

-Ja, är man gift så är man. Jag har ingenting emot det. Vi har anpassat oss och finns med under Natoflagg. Men det är naturligtvis inflytandet som har betydelse. Hur det skulle ändras om vi gick med fullt ut kan jag inte säga. Men visst innebär det exempelvis en ökad insyn och information före den aktuella insatsen, och det är bra. Vidare borde det leda till bättre samordning i utvecklingen av försvaret.

Hur ska (m) ha det med värnplikten?

-Värnplikten är också ett område där man lever kvar i ett system som inte är anpassat till dagen. Socialdemokratin är inte berett att ta upp det här till synlig diskussion. Man både är med och inte med. Man talar om frivillighet och folkförankring. Det skulle behöva rensas i den här floran av begrepp. Hur många vet egentligen varför vi är med i de internationella insatserna? I mitt tänkesätt är det omöjligt att hålla en organisation igång för närmare 40 miljarder för att sedan bara skicka ut en bataljon då och då. Här borde korten visas bättre, och vi är själva medskyldiga. Här tycker jag att det stora partiet alltid ska vara med. Men socialdemokratin har ett måttligt intresse av att lägga korten på bordet.

-Vi har en väljarkår som lever kvar i gamla begrepp, och jag tror att den är rätt undrande över vad som sker. Alla de här sambanden med nästan lika mycket pengar som ska ut trots förändringarna i grundstrukturen; soldater på utlandsmissioner måste - inte bör - tydliggöras för Sverige och omvärlden. Regeringen lägger sin budget och vi reagerar på den. Men vi har ingen annan blick när det gäller faran från öster.

Faran från öster säger du, lever det hotet än?

-En historisk fråga. Visst följer vi utvecklingen i Ryssland så mycket vi kan. Hur blir utvecklingen där? Det räcker med att åka några mil österut till vårt grannland, så är man betydligt kärvare i anletsdragen än vad vi är.

Hur ska ni ha det med värnplikten? Ska den avskaffas, ska vi ta in fler kvinnor?

-I dag skulle vi inte behöva värnplikt. Den kan ersättas med rekrytering i kontrakt. Men jag har en känsla av att vi har en viss försiktighet inbakad i oss. Man slänger den inte överbord. Större mått av frivillighet är ett måste. Men om vi ska ha två månaders värnplikt eller tre terminers system, det kan jag inte svara på. Varför inte höja ribban och ha ett avkastningskrav på 70 procent? Det skulle ge mer pang för pengarna. Det är ingen tvekan om att vi inom alliansen leker med förslag som tydliggör det här ännu mer.

Är ni rädda för snedrekrytering, att exempelvis få in äventyrare som man inte vill ha inom den nya organisationen?

-Ta utbildningen i Arvidsjaur. Det är mer eller mindre frivilligt. Tre av fyra söker sig till utlandstjänst. Politikerna vill ha ut soldater i tjänst. Men det motsäger resonemanget från Pliktverket. Vi är inte beredda att kasta instrumentet som sådant helt över bord. Men med tvingande lagstiftning och plikter hit och dit så stämmer det inte heller. Man måste tydliggöra sambandet mellan lagstiftning och den uppgift som ska utföras. Antingen via en pliktutredning eller genom att man ser över lagstiftningen; vad vill samhället ha ut? Det vore önskvärt. Erfarenheterna är inte så jättebra från det frivilliga systemet. Vi har inte heller alla argument genom att titta på andra länder.

-Om det är nästan frivilligt i dag borde de som man inte vill ha dyka upp. Här måste finnas ett samspel mellan den sökande och Försvarmakten.

...proceduren har kallats "världens dyraste anställningsintervju"... ?

-Ja, men någon form av kontrollintervju vid anställning måste försiggå. Något som talar om att Försvarmakten bör ta hand om det här.

Om kraven på våra nya soldater är så stora att vi inte kan hålla vad vi lovat och det blir svårt att fylla förbanden med folk. Vad göra då? Acceptera vakanser eller kalla in fler värnpliktiga?

-Det ser inte annorlunda ut i dag än det gjorde för 10-20 år sedan. Avgångarna ligger på 12-15 procent

varje år. Här har vi en paradox. Om det är så få som gör värnplikten frivilligt, varför så stora avgångar? Jag har inget rimligt svar på det, men det ligger på för höga nivåer.

-Vakanser? Ja, man kan säga att all utbildning leder till förband som man ska använda. Terroristbekämpning kommer Försvarsmakten att få som ny uppgift. Det gäller att se över anställningsformerna. Vi måste ha färdiga förband.

Varför skilja på polis och militär?

-Jag tror att det är en trovärdighetsfråga. Uppgifterna är delvis annorlunda. I fallet med terrorism så ska ju militären vara en hjälpreda åt polisen. I min sinnevärld ser jag inte gröna eller blå munderingar på stadens gator. Utan polisen ska i vissa lägen kunna ropa på militären: "nu vill vi ha lite hjälp, kan ni ställa upp?". Att statens våldsmonopol utövas av två skilda organisationer är sunt, det vill vi inte ändra på. Men det förhindrar ju inte att polis och militär hjälper varandra vid behov.

I strid dödas människor. Men nu när vi lever i den fredligaste av världar, men skickar svenska pojkar och flickor till utländska krishärdar, kommer några av dem att dö. Finns det hos politikerna en mental beredskap på att här väntar svenska förluster?

-Nej. Det har jag aldrig sett ett spår av. När de här frågorna debatteras slår man sig för bröstet och deltar nästan i humanitär form. Aldrig hör jag att något allvarligt kan inträffa. Om vi nu skickar ut svenska förband ska vi försöka erbjuda det bästa vi har, så risken blir så liten som möjligt. De flesta är inne på att vi bör vara med tillsammans med andra. Det innebär hög säkerhet, god utbildning och bra förutsättningar. Men titta i protokollet. Utrikesfolket diskuterar de här frågorna. Vi på försvarssidan står för pengar och utbildning, men ärendet handhas av utrikesutskottet.

Blir det ändring på det om den borgerliga alliansen vinner valet i höst?

-Jag skulle gärna se det, ja. Ett antal soldater kommer att avlida under en mission. Kanske är det först då de här frågorna kommer upp. De tar mer diskussion. Vi är i opposition. Jag sörjer än i dag att inte socialdemokraterna fick med sig vänsterpartierna i de här frågorna. För långsiktighetens skull. Det är olyckligt eftersom frågorna är av långsiktig karaktär. Vart fjärde år kan det hända grejer. Från min sida är det en strategisk fråga. Om vi vinner valet ska jag försöka få med socialdemokraterna, för som det fungerar nu känns det orimligt. Ta det här med strategiska flygtransporter. Vi vet bara lite mer än vad som står i morgontidningarna. Vi är inte med i diskussionerna. Ta ett materielsystem. Hur lång tid tar det att plocka fram? 10-15 år. Säkerhet i vid bemärkelse talar för att man försöker ha överenskommelser över blockgränserna. Helst med så många som möjligt involverade.

Du antyder stora misstag?

-Nu är det som det är. Persson leder en svag regering. Han behövde v och mp. Då kunde inte försvarspolitikerna göra någon kompromiss och göra upp med oss, utan det blev en budgetfråga. Ytterst en förtroendefråga för Persson. Han valde att göra upp med v och mp och det kan man ju tycka är ett svek mot väljarna. Men så är verkligheten. Det är tokigt. Det här skulle vi vara med och diskutera.

Samarbete över blockgränserna

Om det blir borgerlig regering kan Ola Sundell inte tänka sig att hålla socialdemokraterna utanför i de här sammanhangen.

-Vi tror inte heller på väpnat angrepp. Inte inom överskådlig tid. Där råder i huvudsak samsyn. Men vet vi i dag vad som kan hända om tio år? Vi moderater ser med stor oro på utvecklingen i Ryssland. Både vi och socialdemokraterna är anhängare av värnplikt. Även om de är mer värnpliktskramare än vad vi är. Synen på alliansfrihet skiljer oss åt. Vad som skiljer i verkligheten och de politiska budskapen, behöver inte vara så stor skillnad. Kristdemokraterna, centerpartiet, socialdemokraterna och vi har en gemensam doktrin, så avstånden är inte stora.

-Men vi behöver mer av diskussion och resonemang kring förband som blixtnabbt kan rycka ut. Professionella organisationer med anställd personal. Om vi ska leva upp till det här med att bistå polisen vid en större terroristaktion, vad har vi för större förband som kan sättas in? Vi behöver ett kuppförband. Men hur ska det se ut och hur stort ska det vara? 250 man, nej då blir det ett himla liv om diktatur och så. Men det här är saker man måste överväga. Ska man kunna låna helikopter eller flygplan måste det finnas helikoptrar och flygplan. Annars blir det nästan en teoretisk diskussion. Ska man ladda det med innehåll måste man se till att det teoretiska faktiskt också finns.

Lider vi av feighet i Sverige?

-Saker och ting värker fram. Orsaken är väl att här är så lugnt och stilla. Jag såg ett avsnitt av tv-serien Kommissionen där man tog upp det här med samordningen. Det avgörande beslutet måste komma från högsta nivån, Statsrådsberedningen. Jag tror inte att någon generaldirektör vågar trycka på knappen i skarpt läge. Klartecknet måste komma från en Persson eller Reinfeldt. Annars blir det kaos nästa gång också. När en aktion väl kommit igång är vi däremot duktiga. Men det gäller att komma igång.

Hans Wigstrand är särskild medarbetare i Framsyn.

"Vi har dubbelmoral i frågan om Nato"

Allan Widman (fp) var med i regeringen Bildt. Han är trebarnsfar från Karlskrona. Advokat och kapten i reserven och talar om vikten av goda exempel när det gäller att hitta rätt folk till våra internationella insatser. Erfarenhet hos personalen är en minst lika viktig egenskap som unga fysiska praktexemplar, menar han.

Av Hans Wigstrand

Ska vi ha kvar den myndighetsstruktur som finns i dag?

-Nej det tycker jag inte. Det finns många myndigheter som folkpartiet gärna såg försvann. Pliktverket är en myndighet som inte längre behövs. Utbildningskvantiteten är ju så begränsad i dag. Partiet tycker att det är hög tid att avveckla värnplikten. På materialsidan finns det rationaliseringsmöjligheter. Vi borde kanske ha haft ett statligt materielverk i stället för ett särskilt. När det gäller departementstrukturen tror jag man ska vara lite försiktig. Vi lever i en tid då man fokuserar mycket på inre säkerhet, men jag tror inte problemet ligger på den departementala sidan.

Genom att utbildningen numera är så begränsad kan Pliktverket läggas ned, menar Allan Widman.

Innebär det att ni tycker att man ska ha kvar den struktur som redan finns?

-Nej, jag har redan pekat på en nedläggning och en sammanslagning. Det finns också en tydlig vilja till samgående, men gör man en total genomgång så kan en del läggas ner och annat kan samordnas. Vi känner från folkpartiets sida att mycket av det som kostar i dag, kostar onödigt mycket.

Hur ser folkpartiet på tanken att skapa ett nytt samhällsdepartement där Försvarsmakten ingår?

-Man kastar från olika partier fram förslag på hur man ska minska den här gränsdragningsproblematiken som finns både i regeringskansliet och i riksdagen. Man har talat om ett säkerhetsdepartement eller ett inrikesdepartement. Det finns säkert vinster att göra med en översyn av den politiska organisationen. Men jag tror det blir väldigt svårt. Det finns många låsningar i detta. Det krävs brett samförstånd.

Blir det någon skillnad om alliansen vinner valet?

-Jag tror att ett inrikesdepartement är betydligt mer näraliggande om alliansen får makten. Inom borgerligheten finns en större samsyn.

I dag går 36 miljarder kronor till Försvarsmakten, för mycket eller för lite pengar?

-Det är viktigt att konstatera att målet är satt till 37 miljarder, räknat i 2004 års penningvärde. Vi fördelar nästan lika mycket pengar nu som innan beslutet togs. Per år. Jag tycker det är rimligt, folkpartiet stöder beslutet. Men det är viktigt att se vad man får för pengarna. Full valuta får vi inte i dag. Vi har en försvarsindustri som tynger försvarsanslaget. Man bedriver också en marknadspolitik och regionalpolitik över försvarsanslaget. Vi har en vilja att övergå till ett insatsförsvar men har ett intagningsystem som har sina rötter i invasionsförsvaret. Men om försvaret kan använda sina pengar till den egna verksamheten så är svaret ja. Ett väldigt långt svar. Jag ber om ursäkt för det.

Är neutralitet och alliansfrihet relevanta begrepp i dag?

-Neutraliteten är ju inte relevant i den meningen att det står parter emot varandra ute i världen. Tvärtom, det finns en uppenbar vilja att ha goda relationer mellan stormakterna. Sen vilar det en latent underliggande misstänksamhet. De nya hoten handlar mer om osäkerheten som uppstår av rörelser, terroriströrelser, organiserad kriminalitet. Alliansfriheten är en annan sak. I Nato betalar vi medlemsavgiften, men vi utnyttjar inte vår rösträtt som medlemmar i alliansen i dag. Det är därför folkpartiet driver frågan om Natomedlemskap. För vi bidrar till Nato bättre än många andra Natoländer, men tar inte hand om det inflytande som detta egentligen skulle ge oss. Det är ett stort bekymmer. Därför måste vi formellt vara medlemmar. Men det här kan inte vi som parti bestämma över själva. Det

här är en fråga alla stora partier måste vara överens om. Fördelarna är ökat inflytande. Den dagen omvärlden förändras och Sverige hotas av konflikter så kommer ett stöd och en hjälp från Nato att vara nödvändig. Jag tycker det är bättre att erkänna detta i stället för att hyckla. Det finns en skrivning i försvarsbeslutet 04/05 som på ett ungefär lyder: Sverige varken ger eller tar några ömsesidiga försvarsförpliktelser, men om vi skulle hotas utgår vi ifrån att vi inte ska behöva möta detta på egen hand. Där ligger en dubbelmoral jag tycker väldigt illa om.

Svenska tekniska lösningar som var "bäst i världen" överges för enklare Natolösningar. Är det en lösning som har framtiden för sig?

-Ett stort bekymmer på materialsidan är snarare att Sverige fortsätter att utveckla svenska särlösningar som redan finns att tillgå. Ofta är det billigare och bättre på den internationella marknaden. Prylar man kan köpa och som nästan alltid är möjliga att integrera med andra länders materiel. Det här har inte beaktats tidigare. Vi har tagit fram ny materiel för en massa miljarder. Så ska man göra nya beställningar. Jas-Gripen är ett exempel på detta.

Hur kan man förhindra detta i framtiden?

-Det förhindras genom bättre samarbete mellan försvarsindustri och försvarsmakt. Att Sverige köper sådant som finns tillgängligt på marknaden och i mindre utsträckning ägnar sig åt dyra egna lösningar.

Samtidigt är det här lite av arbetsmarknadspolitik?

-Jo, men den ska inte bedrivas över försvarsanslaget. Om regeringen av sysselsättningsskäl vill göra en satsning i Värmland, så kan det mycket väl vara befogat. Men då bör näringsdepartementet finansiera de satsningarna.

Pliktverket ska bort sa du. Betyder det att värnplikten avskaffas för alla?

-Vi går efter proportionalitetsprincipen. Finns det inga militära hot så finns det ingen anledning att ha allmän värnplikt. Det väcker anstöt att vi sätter människor i fängelse som inte vill göra sin värnplikt. Det sker mycket oftare än vad folk tror. År 2004 hade vi 130 domar. Det stora problemet är att två av tre inte vill engagera sig i internationella operationer. Sverige har inte råd att utbilda människor som inte vill. Det kommer vi inte åt. Om vi ska fixa den uppgift riksdagen har fastställt, då måste vi se till att de som är utbildade i huvudsak kan användas internationellt.

-De som gör grundutbildningen har gått igenom tester. Vi ägnar för mycket tid åt att fundera över vilka vi utbildar militärt och för lite tid åt vilka vi kan skicka på internationella uppdrag. Jag känner en viss oro inför detta. Undersökningar som genomförs visar att det finns folk som kan åka på sju åtta missioner och göra detta till en livsstil. Det behöver inte vara fel, men här finns något man bör se upp med.

Försvårshögskolan menar att urvalet behöver stramas åt vad gäller personer med låg psykisk tröskel. Kanske är det viktigare att skicka rätt sorts människor än att till varje pris fylla förbanden?

-I botten handlar det om viljan att arbeta internationellt. Vilka villkor får man? Högre lön, flera hemresor, bättre försäkringsskydd? Vi måste också börja fundera över hur vi behandlar människor som kommer tillbaka och är traumatiserade. Det är bara att konstatera att där har andra länder kommit längre. För oss är det här viktiga saker. Vi har väldigt svårt att locka svenska utlandsofficerare till utlandstjänst. Det beror på att vi har en ÖB som inte varit i utlandstjänst. Man kan inte göra karriär på det sättet. ÖB är ledsen över detta och skäms lite.

Själv har Allan Widman inte heller gjort utlandstjänst, men berättar om det engelska kungahusets två söner som anser att det är en naturlig sak att åka till Irak.

- De är goda exempel. Vi behöver alla goda exempel.

Finns det hos politiker en beredskap för att Sverige kommer att drabbas av förluster?

-Jag tror att svensk försvarspolitik ibland präglas av en viss aningslöshet. I fortsättningen ska vi klara allt från fredsbevarande insatser till att med våld separera stridande grupper. Jag tror kanske inte att alla tänker på vad konsekvenserna kan bli av farliga uppdrag. När jag pratar med människor på gatan är reaktionerna på vårt nya insatsförsvar måttliga. Det är inget omedelbart ämne man tar upp till diskussion.

Hur förklarar man för unga människor att värnplikt är modernt?

-Det tror jag inte går. Värnplikten infördes för drygt 100 år sedan när nationens säkerhet stod på spel. I dag hotas vi inte av någon nation och att i det läget upprätthålla pliktlagstiftningen med stöd av att vi ska behålla utlandsstyrkan är jättesvårt. Det är inte svårt att hitta folk heller. Intresset är större än det antal vi kan utbilda.

Hur ser du på kvinnorna och värnplikten?

-Kvinnorna når inte upp till de fysiska kraven. När utbildningsplatserna blivit färre, men årgångarna lika

stora, har man höjt kraven. Medvetet eller omedvetet. Därför håller vi på att få en elitistisk insatsorganisation. De springer längre och bär tyngre. Men då missar man många andra aspekter. Att få en bred kulturell, etnisk, social sammansättning. Mjukvaran hos människor representerar också viktiga värden.

-Många kvinnor som jag träffar inom Försvarsmakten tycker mycket illa om positiv särbehandling. De får lida för det under utbildningen och vill inte ha det så. Jag förstår hur de tänker.

Den svenska soldaten anses bra?

-Ja, det finns en öppen, tolerant, ödmjuk inställning. Jag vet också att den svenska utlandsstyrkan är lite ålderstigen. Jag tror inte att det är fel. Under vårupproret i Kosovo 2003 var det inte 18-19-åringarna som höll huvudet kallt. Det var de mer erfarna. I dag har vi en annan bekvämlighet, en teknisk nivå på materiel och utrustning som gör att det inte längre är lika nödvändigt att springa så långt och bära så tungt.

Hans Wigstrand är särskild medarbetare i Framsyn.

Storleken på försvarets anslag beror på vad vi får ut av det i slutändan, menar Else-Marie Lindgren.

alliansens sida föreslagit en miljard till. Men den är då ämnad för våra internationella åtaganden.

Tycker du att vi får ut tillräckligt för pengarna?

-Nej, det tycker jag inte. Inte när jag ser på resultatet, som man beskrivit det för oss. Det har att göra med den omstrukturering man befinner sig i. Där får vi politiker ha förståelse för att det tar tid att genomföra den här stora resan att gå från invasionsförsvar till insatsförsvar.

Else-Marie Lindgren genomför sin första mandatperiod i riksdagen. Sitter på "den här fina arenan" för att hon blev förbannad på det sätt politikerna handskades med nedläggningen av I 15 i Borås.

-Politikerna for i princip med lögn för oss när man sa att regementet behövdes, att det låg bra till med tanke på strid i urban miljö, som man uttryckte sig. Då tog vi ju det som att det här var ett regemente man ville behålla. Men så tryckte man på andra knappar i riksdagen. Det var 1996. Det tände mig. Jag

"Vi behöver ett mindre men vassare försvar"

På plats 246 i riksdagen sitter kristdemokraten Else-Marie Lindgren från Borås. Hon talar om svekfulla politiker och mer individuell medvetenhet. Hon vill inte höra frågan: vad tänker samhället göra? Utan i stället: hur kan jag förbereda mig?

Av Hans Wigstrand

Borde vi inte ha ett departement för samhällssäkerhet där Försvarsmakten ingår?
-Vi ser över myndighetsstrukturen nu. Alla partier är överens om att det behövs en översyn och diskussionen som alltid dyker upp är att Krisberedskapsmyndigheten och Räddningsverket går ihop. Det kan finnas fördelar. Det är aldrig bra att slå ihop, men de behöver växa ihop. Det är skillnad på det.

Hur tänker du då, förklara.

-Attityden från de anställda. Kulturer är olika. När Kommunförbundet och Landstingsförbundet slogs ihop i Borås var det svårt. I stället talar vi i termer av att växa ihop. Då öppnar sig vägen.

Försvaret får 36 miljarder kronor. Tycker du att det är för mycket eller för lite?

-Det beror på vad vi ger dem för uppgifter, men jag tror att siffran ligger på rätt nivå. Vi har från

tänkte, nej sån där politiker vill inte jag vara. Jag vill stå för det jag säger. Därför ställde jag upp i riksdagsvalet och skrev försvarsutskottet som förstaval.

Din man är officer och var verksam vid I 15. Påverkade det din ilska?

-Kanske, men det var inte huvudorsaken. Jag tycker att en politiker måste agera rakryggat.

Det svenska försvaret lever i åtstramningarnas tid. Hur diskuterar ni när det gäller vårt försvars många olika förmågor. Finns det saker vi inte längre behöver vara så duktiga på?

-Jag tror att vi behöver ett mindre men vassare försvar. Om vi hamnar i en svår konflikt måste vi få hjälp från andra länder, likaväl som vi måste hjälpa andra länder. Sen om det är Nato, EU eller ett nordiskt samarbete, jag tror på samverkan. Här finns mycket att göra.

Så vad ska vi lägga ner?

-Så länge vi inte har ett uttalat samarbete med andra nationer tycker jag inte att vi ska lägga ner något.

Jamen, ett mindre och vassare försvar. Vad ska bort?

-Vi ska vara vassa också. Det är svårt. Men jag ser inte att vi omedelbart ska lägga ner något kompetensområde. Vi ska nischa oss på olika områden där vi kan bli duktiga.

Behöver vi exempelvis höghöjdsluftvärn och sjömålsrobotar?

-Jag tror, som jag sa, att försvarsindustrin måste nischa sin kompetens. Välja bort en del och satsa på annat. Vilka robotar som ska finnas eller ej har jag inte kompetens att bedöma. Det måste Försvarsmakten göra själva. Sen ska man komma ihåg att det här är långsiktiga åtaganden man binder sig för. Det gör man inte så enkelt.

Är neutralitet och alliansfrihet förlegade begrepp i dag?

-Begreppet neutralitet tycker inte jag förekommer längre. Inom tio år har vi säkert en annan syn på alliansfriheten. Den tillhör invasionsförsvarets tid. Nu är hoten betydligt mer mångfacetterade. Jag tror vi måste söka samarbete mer än tidigare. På många fronter. Liksom jag tror det är viktigt med samarbete med USA, den transatlantiska länken som vi brukar tala om.

Vi är med utan att vara riktigt med ...?

-Även Nato måste förändras i takt med att världen förändras. Därför kan det i framtiden bli ett naturligt närmande. I dag samövar vi ju med andra länder. Vi är med i Nato nästan fullt ut. Det enda är att vi inte sitter med vid bordet fullt ut när det gäller operationer. Vi har ju inte förlorat något på det hittills. Men vi har varit med i ledande ställningar vid många internationella insatser. Internationellt lyssnar man gärna på svenskarna.

Ska vi avskaffa värnplikten för alla?

-Det tar jag inte ställning till. Men i en framtid, när vi behöver så få personer, går vi mot kontraktsanställda personer. Men jag vill inte ha en yrkesarmé som man har i andra länder. Vi kan skriva kontrakt med soldaterna, så gör man sin insats, sen gör man nåt annat i livet. Kanske hoppar man in igen. Så tycker jag. Som mönstringen är nu gäller att gallra bort dem som inte är lämpliga. I stället ska det vara attraktivt att göra värnplikten. Tror att Försvarsmakten ska rekrytera sin personal. Välja ut sitt folk och ställa kraven.

-Lagstiftningen vi har kring Pliktverket är gammaldags. Försvarsmakten ska själva ha ett ansvar för sin personal. Kvinnor? Javisst. Bättre balans, det tror jag alla tjänar på. Om man hamnar i ett läge där vi går mot rekrytering som Försvarsmakten själva sköter, så blir det annorlunda. I dag är det väldigt få kvinnor som genomgår mönstring och klarar av testerna. De faller på muskelstyrkan. Men det kanske är hjärnkraft vi har mest behov av.

Hur ser du på farorna då?

-Först och främst måste soldaten vara medveten om att det här är världens farligaste jobb. Då gäller det att vara så förberedd och övad som det någonsin går. Där tror jag vi är duktiga i den svenska Försvarsmakten. Fordon och materiel måste vara anpassade till det vi har.

Else-Marie Lindgren betalar sin årsavgift som medlem i Lottaförbundet.

Vad gör en lotta i dag?

-Det är mycket försvarsupplysning, men lite av tynande tillvaro kanske. Men frivilligorganisationen är ofta välorganiserad och kan snabbt vara på plats. Nu gäller det att man också där går ifrån det gamla invasionsförsvaret och tänker i nya banor.

Hur ser ni på det faktum att vi i framtiden får svenska förluster?

-Jag tror aldrig att man kan förbereda sig fullt ut. Mer än att man vet att det finns en krishantering vid svåra olyckor. Jag tycker att vi är bättre förberedda än tidigare. En annan fråga är: hur långt ska samhället ta på sig ett ansvar? När man går in i en frivillig uppgift, som det ändå är, har man ett stort eget ansvar också. Jag utgår ifrån att Försvarsmakten fullt ut tar sitt ansvar. Hur ska vi skydda oss mot katastrofer som kan hända i Sverige? På 1950-talet fick man en broschyr hem i brevlådan, "Om kriget kommer". Där stod vilket skyddsrum man skulle gå till, var det fanns gasmasker, man skulle ha en bricka på sig och så vidare. Jag tror att den medvetenheten vi hade då, behöver vi komma tillbaka till. Hur kan jag förbereda mig? I stället för att tänka, vad kan samhället göra? Ju fler ögon och öron som är öppna desto bättre är det. Den individuella medvetenheten är viktig.

Hur förklarar man för den unga generationen att Försvarsmakten är en viktig del av samhällskroppen?

-Genom att börja prata om det tidigt, kanske redan på mellanstadiet. Prata om samhällets sårbarhet, krishantering. Sen måste Försvarsmakten visa sin attraktiva sida. Alla måste hjälpas åt för att höja statusen på officers- och soldatyrkena.

Genom höjda löner, kanske?

-Höjd lön, javisst. När kontraktanställning kommer så är det viktigt. När det gäller de internationella insatserna fokuserar man bara på den här Nordic battle-gruppen. Den ska vara klar 2008. Men jag tycker att Försvarsmakten bara tycks kunna fokusera på en sak i taget. När jag kom in i det här 2002 så talade man bara om nätverksbaserat försvar. Nu är det bara Nordic battle group. Försvarsmakten och departementet tar en sak i taget. Ensidigt. Jag skulle vilja se en bredare diskussion, bredare överenskommelser. Jag tycker det är olyckligt att mp och vänstern leder försvarspolitikerna i dag. När vi får makten i september vill jag ha bredare uppgörelser över blockgränserna. Vi ska fortsätta försvarsberedningens arbete. Där sitter jag med. Vi diskuterar långsiktigt. Det måste finnas en plan över våra internationella insatser. Det gör det inte idag.

Kristdemokraterna är positiva till samarbete mellan polis och militär.

-Men under civil ledning. Det tror jag alla partier är överens om. Göteborgskravallerna för några år sedan är ett exempel på att militären kunde ha hjälpt polisen. I Göteborg behövdes ett stort antal poliser. I stället fanns en stor del av deras styrka på flygplatsen Landvetter för att bevaka president Bushs ankomst. Där kunde militär ha hjälpt till. Inte minst med sin utrustning.

Hans Wigstrand är särskild medarbetare i Framsyn.

"Försvaret måste locka kvinnorna"

Det är ännu inte naturligt för kvinnor att göra lumpen, så man måste jobba vidare på att få bort trakasserier i den militära världen, säger Berit Jöhannesson.

har hon fått lära sig av dem som vet, nämligen officerarna.

Berit Jöhannesson har röd slips, snuspåse under läppen och det feministiska perspektivet som sin egen mission. Hon är utbildad sjuksköterska och jobbade med teater när hon ställde upp för val till riksdagen. Vänster och tjej, hur fungerar det i en värld där det pekas med hela handen? Hur bra som helst, säger hon.

Av Hans Wigstrand

Värnplikten är A och O för vårt försvar, säger Berit Jöhannesson.

-Demokrati och folkförankring. Det handlar om säkerhet för värnpliktiga, deras ekonomiska villkor, att de inte ska utnyttjas som grå arbetskraft, att de ska komma ut med något i näven i det civila livet. Och det handlar om att både kvinnor och män ska göra värnplikt. Det är vår grundinställning.

Berit Jöhannesson är gift med en islänning som inte gjort lumpen. Det hon vet om tungt artilleri

- Jag har jobbat jättemycket med feministiskt perspektiv i denna historiskt massivt manliga miljö. När de berättar om sitt regemente, så startar de ofta i 1600-talet. De enda som är lite yngre är flygvapnet. Det

finns så mycket kvar av den här gamla manliga maktstrukturen. Jag har tagit som min mission att förändra det här.

Har du lyckats, tycker du?

-Ja, Försvarsmakten måste ha ett genusperspektiv på sin ledarskapsutbildning. Det är oerhört väsentligt att ha en jämställd miljö. Enkönade arbetsplatser är aldrig bra. Vi behöver kvinnornas kompetens i Försvarsmakten. Men då måste man komma tillrätta med till exempel sexuella trakasserier. Man kan inte åka på internationella missioner där våldtäkt hör till krigsstrategin och man riskerar att möta våldtagna kvinnor. Då fungerar det inte med en manlig soldat. Att leva upp till FN:s resolution 1325 om kvinnor i krishantering är mycket viktigt. Så kvinnor behövs. I dag säger ingen att vi inte ska ha kvinnor i försvaret. Men man har inte löpt linan ut och sagt att vi ska ha en könsneutral värnplikt ännu.

Hur skulle det gå till?

-I dag är det inte naturligt för kvinnor att göra lumpen. Blivande poliser kan tänka sig att mönstra. Liksom de tjejer som har bröder. Nu föreslås ett nytt sätt att genomföra den första mönstringen via nätet. Man kan då ta ut de 25 som är bäst lämpade. Det är ganska enkelt att skicka ut det här till alla kvinnor, så de får hem det här brevet. Då kan fler kvinnor ta steget att mönstra.

-Måste komma tillrätta med de sexuella trakasserier. I Försvarsmaktens uppgifter ingår att värna demokratin och mänskliga rättigheter. Om vi skickar svenska soldater i utländsk mission så är det för det. Då måste Försvarsmakten visa att den står fri från sexuella trakasserier och är en demokratisk organisation. Annars är det inte trovärdigt.

När det gäller departement. Ska Försvarsmakten ingå i något större departement?

-Det civila försvaret var för att förbereda Sverige för krig. Vi arbetade mycket för att använda de pengarna till att stärka samhället i fred. Det var vi i vänsterpartiet som myntade begreppet "det robusta samhället" för tio år sedan. De allvarliga hoten är civila i dag. Vi har inget militärt hot riktat mot oss. Men vi har brister i systemet där en storm skapar kaos, med utslagna datasystem och elförsörjning. Vi är oerhört sårbara, och måste därför ha säkra system.

Berit Jöhannesson pratar ivrigt om klimathot och vattenflöden. Hon säger att hon blir rädd när hon ser hur isen smälter kring syd- och nordpolen. Att arbeta mot klimatförändringar är ett sätt att säkra vår säkerhet.

Ursäkta, men hur kommer det här in i hanterandet av olika myndigheter?

-Förlåt, jag pratar för mycket... Riksdagen diskuterar nu att ändra sin organisation till ett säkerhetsutskott i stället för försvarsutskott. Men regeringen måste själv bestämma hur den vill organisera sitt arbete.

Har vi lagom många myndigheter?

- Vi tar snart beslut om att utreda sammanslagningen av relevanta delar av Krisberedskapsmyndigheten och Räddningsverket. Jag tror det är bra att koncentrera. Det finns inget egenvärde i en massa myndigheter. Men kan man få en bättre krishantering när det gäller resurser så är det bra.

Vi ger varje år 36 miljarder kronor till försvaret. För lite pengar, eller för mycket?

-Vi har från år 2000 dragit ner försvaret med sju miljarder. Min fasta övertygelse är att vi kan dra ner mer. Detta har vi drivit i många år.

Vi har ett antal Jas-plan som kostat mycket pengar...?

-Det tragiska i detta är att den sista beställningen gjordes långt efter murens fall. Det betyder att vi har ett flygvapen i paritet med jättestora länders flygvapen. Vi behöver inte så här många plan. Några är utlånade till Tjeckien och Ungern. Men vi kan göra mycket bra saker för de pengarna. Att hålla alla de här planen i skick, ha dem i hangar och smörja och flyga med dem ibland... Det är alltid tragiskt att behöva skrota saker som fungerar. Man måste ju ha haft insikt långt efter murens fall om att det här inte kommer att behövas. Men vi sa ju nej som vänsterparti. Det är makalöst att ha så mycket flygplan.

Så vad är ditt svar, satsar vi för mycket pengar på försvaret?

-Jag är ju övertygad om att vi kan dra ner mycket på det militära försvaret och i stället stärka samhället i stort. Man måste göra en nogsam prövning. Vi måste stärka infrastrukturen, arbeta mot klimatförändringar, undvika kriser i samhället. Sen är det barn, vård och omsorg. Ett samhälle där människor känner sig exkluderade är ett svagt samhälle. Jag vill inte säga någon siffra, men det går att dra ner rejält på försvaret.

Vilka förmågor menar du ska bort?

-Förmågor som är till för invasionsförsvaret kan vi ta bort. Men vi är också alliansfria. Det är viktigt att ha

en försvarsförmåga. Den behöver inte vara så stor, utan trovärdig. Nato sa till Danmark: "Strunta i ubåtarna. Ni behöver inte dem, vi har dem".

Vi har också en nära anknytning till Nato...

-Ja, vi är sambo, kan man säga, fast inte gifta. Det är ett bekymmer. Vi är skeptiska till det allt närmare samarbetet med Nato. För oss är ett FN-mandat A och O. Sen kan ett land under FN-befäl stå för den styrkan. Man kan be EU under ett FN-mandat och så vidare. Vi är absolut emot ett Natomedlemskap. Men vill ha alliansfrihet.

Fortfarande har vi kvar nästan hela bredden från invasionsförsvaret, fast mycket mindre. Hur resonerar ni, vad ska bort?

-Alliansfriheten kräver bredden. Men det behövs bara en miniminivå på vissa system. Jag är övertygad om att man kan ta bort ganska mycket. Konkret? Ja, stridsvagn Leopard, jättetunga stridsvagnar har vi till exempel. De är avsedda för invasionsförsvaret. Dem kan vi ju inte skicka ut på internationella insatser. Där måste vi ha lätta stridsvagnar...

- Jag är ingen militärtekniker. Jag är sjuksköterska och civilist. Så Bombkapsel 90 kan jag ta upp specifikt. En klusterbomb som ska fällas från Jas. Den ska slå ut trupp på fientlig mark. Klustervapen anser vi ska förbjudas. I dag finns inte krigsskådeplatser som förr. Krigsskådeplatsen i dag är bebyggda områden. Det främsta slagfältet är en stad. De har fällt oerhört mycket klusterbomber i Afghanistan med 1,9 miljoner små icke detonerade bomber som ligger kvar. Om du trampar på en sådan så dör du. Man vet inte var de finns nånstans. Vi tillverkar dom inte, men har dom. Skrota dom!

Neutralitet och alliansfrihet, är det relevanta termer i dag?

-Det är svåra frågor det här. Egentligen var man alliansfri i fred och neutraliteten skulle träda i kraft när det var krig. När vi gick med i EU innebär ju detta en form av allians, ett intimt samarbete. Det finns ambitioner att göra EU till även en militär stormakt. Nu är EU mellanstatligt i militära frågor.

Hur ser ni på de svenska soldater vi i dag skickar iväg på internationella insatser? Här testas ju inte de personliga egenskaperna på dem vi skickar till oroshärdar i världen?

-När man mönstrar så tas de som är bäst lämpade ut. Det är viktigt att ingen blir diskriminerad på grund av etnisk bakgrund, sexuell läggning eller kön. När man har gjort sin pliktutbildning kan man söka internationell tjänst. Då får man urvalet av människor ur alla olika samhällsgrupper. Alla befolkningsgrupper ska ha insyn i Försvarsmakten. Det är viktigt med gemensam värdegrund som bygger på mänskliga rättigheter. Vi vill inte ha personer som är överintresserade av vapen, eller tycker att invandrare inte hör hemma i försvaret.

Forskare vid Försvarshögskolan menar att vi borde strama åt urvalet inför utländska uppdrag. Det kan innebära att vi inte får ihop tillräckligt med folk att skicka. Ska vi blunda och hoppas att allt går bra eller tillåta vakanser?

-Nu inriktar man sig på de internationella insatserna. Min grundinställning är: skickar vi ut soldater ska de ha bra förberedelse och utbildning. Men framför allt ska de ha olika åldrar och kön. Om alla är runt tjugo år tror jag att det är negativt. Unga män och kvinnor mognar på lite olika sätt. Jag är skeptisk till att man bara pratar om numerären. Man behöver livserfarenhet också. Det här gäller människor som i perioder kan vara med under flera år i internationella insatser.

Folk kommer att dödas. Är vi förberedda på det?

-Det är viktigt med bra skyddsutrustning och utbildning, och att man är förberedd, både fysiskt och psykiskt. Ett bra efterarbete är också viktigt. Även om inga egna soldater dödats, så är man inte samma människa när man kommer hem. Man har ofta sett så mycket. Har man stött på barnsoldater höga som hus, tycker man kanske att det är trivialt vilken färg man ska ha på tapeterna hemma. Man behöver hjälp när man kommer hem. Hjälp att bearbeta i efterhand.

- Förr bearbetade man aldrig hemsckheter som hänt. Inte i det civila samhället heller. Men så förolyckades barn i en bussolycka en gång. Då började man bearbeta sorgen. Efter Göteborgsbranden har staden arbetat mycket konkret: man diskuterar, gör minnesplatser och så vidare. Det är viktigt att ha debriefing med anhöriga.

Forskningen då?

-Ett stort invasionsförsvaret fordrade mycket kringsservice. Nu har vi dragit ner Försvarsmakten. Två miljarder ska sparas på de försvarsgemensamma myndigheterna och då är det viktigt att man koncentrerar sig på det som är relevant. Utbildning av högre officerare har man länge hållit fast vid. Dra ner på det administrativa och koncentrera på utbildningen av värnpliktiga och förband. Vi halverar utbildningen av högre officerare. Alltför många sitter på en stol och administrerar.

Du började arbeta med försvarsfrågorna 1998. Vad har förvånat dig mest?

-Jag har träffat oerhört mycket kompetenta officerare, och har ofta tänkt att "den här kan jag snacka med - lär mig allt om artilleriet". Då har de gjort det. "Hon behöver en grundläggande kunskap om det här. Då gör vi så." Vänsterpartist och tjej. Jag tycker nästan det är en fördel. Jag har ställt de här frågorna som killarna inte vågat ställa. "Stopp och belägg, jag begriper inte!"

Hur ser den här världen ut om tio år?

-Om vi håller fast vid värnpliktsförsvaret, jämställdheten, aldrig går ut utan FN-mandat, håller fast vid vår alliansfrihet, så är det fyra ben att stå på. Utomlands uppskattar man svenska soldater. De har ett sätt att vara, går ur bilen och umgås med människor, tar sitt uppdrag på allvar. Jag har sett andra länders soldater. Där är man soldat. Punkt slut. Det är väldigt viktigt att alla har kunskap om kvinnors behov i en konflikt.

Ska vi höja lönen?

- När det gäller värnplikt måste vi ha en bra ersättning. Men får man en bra utbildning, så skapar det bra soldater. Inga trakasserier, du får bra civilvärde när du kommer ut. Jag tror inte vi kan köpa oss bra soldater. I stället känner man att en bra utbildning gör att man gör nytta. Det är motivationen.

Säger Berit Jöhannesson och lägger ut snuset.

Finns det inte en snussort som heter General?

-Jo, men jag har träffat många generaler, men aldrig någon så parfymerad som den snussorten. Snus ska smaka snus. Inte rosenolja.

Hans Wigstrand är särskild medarbetare i Framsyn.

"Det krävs en bättre samverkan i samhället"

Värnplikten är viktig och på sikt bör den utvidgas till att gälla alla, säger Eskil Erlandsson.

Centerpartisten Eskil Erlandsson är ordförande i riksdagens försvarsutskott. Han växte upp med nationen som gräns. I dag utgör jordklotet begränsningen när han talar om att bygga demokratier och välstånd i internationell samverkan. Men fullvärdig medlem i Nato vill han inte vara. Att svensken tvingas lämna Natomötet när de brännande frågorna kommer upp, är ett pris vi måste betala, säger han.

Av Hans Wigstrand

Alltså, invasionsförsvaret är borta. Vi ska göra saker tillsammans med andra med en försvarsmakt som krympt till en bråkdelen. Borde inte den gamla strukturen anpassas till den nya situationen?

-Jag har till talmannen framfört det vi kan påverka direkt i riksdagen. Vi borde ha ett säkerhets-och försvarsutskott, eftersom de civila och militära delarna flyter ihop på ett annat sätt än tidigare. Så svaret är ja. Det borde ändras. På något sätt.

Ska vi ha ett departement för samhällssäkerhet, där försvarsmakten ingår?

-Kalla det för vad som helst. Men vi borde ha en organisation där inget faller igenom våra olika säkerhetsfunktioner i samhället.

Vad tycker du om alla myndigheter?

-Det är samma med det. Risken med att ha för många myndigheter är ju att obehagligheter får hanteras av någon annan. Och att saker faller mellan stolar. Å andra sidan är jag ingen förespråkare av gigantiska myndigheter heller, därför att den enskilde individens göranden och låtanden ofta blir en nullitet i gigantiska organisationer.

Hur löser man det?

-Det finns alltid mellanting. Från politiskt håll har vi möjligheter att beordra samverkan. Framför allt när

det gäller underrättelseverksamheten. Där tycker jag att man måste knyta ihop så att ingenting ramlar igenom, vilket är risken om man har skilda organisationer.

Menar du att det är ofrånkomligt med stora organisationer?

-Försvarsmakten är ju i dag en gigantisk myndighet. Men den har ett uppdrag och sköter det på ett bra och fint sätt. Den fungerar alldeles utmärkt.

Försvarsmakten får i dag 36 miljarder kronor. Det är mycket pengar. Frågan är om det är för mycket med tanke på situationen i omvärlden?

-Vi har sagt att det borde vara ytterligare någon peng. Den pengan bör verka för att vi kan utföra de internationella uppdrag vi tar på oss. I dag tycker jag att vi närmar oss gränsen till det dåliga, när det gäller de internationella uppdrag vi ikläder oss ansvar för. Alltså, vi har inte fler soldater ute i dag än vi hade en gång för länge sedan. Vi har 750 kvinnor och män ute. På den tiden det begav sig, på 1990-talet, snuddade vi vid 1000 soldater i utlandstjänst.

Innebär det att du tycker att vi får ut för lite för pengarna?

-Alltså, en bättre samverkan mellan det civila och militära måste till. Militär kan få hjälpa polisen vid terrorangrepp, efter regeringens tillåtelse. Det är ett steg, men det borde vidgas ytterligare. Vi måste ha betalda resurser till samhällets bästa. Vid avspärrningar, pandemier, utrymningar, evakueringar och så.

-Man talar i dag om förmågor som blivit onödiga efter kalla kriget. Danskarna har, som exempel, helt skippat sina ubåtar, en förmåga de anser onödig att själva bekosta i och med att andra länder inom unionen klarar detta.

Finns det några förmågor centern anser att Sverige kan klara sig utan när försvarsanslagen krymper?

-Jag vill inte ta bort någon förmåga. Gör man det tar det lång tid att bygga upp den när man kanske behöver den igen. Vi har talat om att behålla de förmågor vi har. För danskarna är det annorlunda eftersom de är med i en allians.

Sverige är neutralt och vi lever i så kallad alliansfrihet. Men är detta relevanta termer med tanke på hur vår omvärld ser ut i dag?

-Vi ska behålla rätten att vara neutrala. Inte vara ansluten till någon militär allians. Neutralitet säger att vi ska förbehålla oss rätten att vara neutrala, men ta ställning om något händer i vår närhet.

Varför vill centerpartiet inte vara med i Nato?

-Jag säger att det finns tre skäl att inte ansluta. För det första: den absoluta solidariteten, för det andra: kärnvapnen. Och för det tredje: det folkliga stödet och förankringen. Det finns enligt min uppfattning ingen förankring hos folket.

Men Sverige är inte med fullt ut...?

-Vi är väldigt mycket med. Men av de skälen jag sa, kan vi inte ansluta oss som fullvärdiga medlemmar. Däremot ska vi hjälpas åt, med kompatibel teknik, logistik, kommandon och allt vad det kan vara för någonting. Vi klarar inte operationer på egen hand. Men med hjälp av Nato kan vi få till det bra.

Staber och rutiner följer Natos handbok. Men svenska lösningar, som "var bäst i världen" överges för enklare Natolösningar. Är detta en lösning som har framtiden för sig?

-Ibland har Nato tagit våra lösningar därför att de är bättre. I andra fall är det vi som har fått anpassa oss. Den utvecklingen kommer att fortsätta. Globaliseringen innebär ju också ett gemensamt ansvar för demokratisk frihet i skilda delar av världen.

Vad anser du om värnplikten?

-Viktig.

Så vi ska inte avskaffa den?

-Nej, inte som jag ser det. Jag skulle på sikt vilja att värnplikten ska omfatta alla. Även kvinnor. Ett första steg kan ju vara att vi har mönstring av alla så att man någon gång i livet kommer i kontakt med säkerhetspolitik. I dag är det en manlig fråga. Det borde inte vara så. Dessutom vet vi att i stora vida världen är det kvinnorna som utsätts för de värsta övergreppen. Därför är det viktigt att vi vidgar det här. I många delar av världen talar inte kvinnor med annat än andra kvinnor. Men grunden för mig är den folkliga förankringen. Jag vill ha ett samhälle. Inte två, som man kan se i andra delar av världen.

Det är en plikt att mönstra, men i praktiken frivilligt att rycka in. "Världens dyraste anställningsintervju" har denna procedur kallats. Men har vi råd med denna kvarleva från beredskapen och kalla krigets dagar, och hur förklarar man för en ung människa att värnplikt är modernt i vår fredliga del av världen?

-När jag växte upp kunde jag inte tänka mej att Sovjetunionen inte skulle existera. Att delar av det här

jättelandet skulle vara medlemmar i samma union. Det är nu 17 år sedan allt det här föll samman. Tittar man 15 år framåt i tiden är det inte helt lätt att spå. Förhoppningsvis sker utvecklingen i humanismens tecken. Men man vet inte. Alla nationer har en armé heter ett gammalt talesätt. Antingen den egna eller någon annans.

-Samtidigt ser vi en del nya hot i samhället. Där grupperingar inte vill vårt samhälle väl. De måste vi också skydda oss mot. Den nya lagstiftning vi kommer att få innebär att militären kan få hjälpa till om det skulle vara ett sådant läge.

-Jag tycker nog att man civilt ska meritiera den utbildning man genomgår inom det militära. Den ledarskapsutbildning jag fick för 25-30 år sedan i det militära var väldigt bra. Jag har fortfarande stor nytta av den. Jag tror inte man har halkat efter. Jag träffar ofta arbetsgivare som säger att vi anställer gärna tjejer och killar från militären. De har genomgått ett antal tester och vi vet att de är bra. Många ser det som en merit att ha gjort värnplikten. Samma med officersutbildningen.

Med nuvarande intag av värnpliktiga sägs att det räcker med att 30 procent är villiga att göra internationell tjänst. Gallringen sker med militära vitsord. Plutoncheferna plockar ut de som anses lämpliga, men man gör inga tester av personlighetsdrag, värdegrunder eller motivering hos personerna.

Nu anser forskare vid Försvarshögskolan att man bör strama åt urvalet eftersom det visat sig att de med låga psykiska värden skadats mentalt av sin utlandstjänstgöring. Hur kommenterar du det?

-Lämpligheten ska avgöra om en individ tas ut till utlandstjänstgöring. Det får man avgöra från fall till fall. Det kan bli strid och riktigt hårda tag. Det här spänner över ett väldigt vitt fält. När det gäller Battle group vet man inte på förhand, men det måste vara en större sällning. När det gäller värnplikt kontraktanställer vi soldater så vi kan förbereda dem på alla konfliktmönster man ska verka i.

Anser du att det hos politiker finns en beredskap för att det kommer att bli förluster, att svenska soldater kommer att dödas utomlands?

-Bland de politiker som sysslar med försvarspolitik, ja. Tyvärr har vi misslyckats med att föra ut det här till svenska folket. Skulle vi få förluster av omfattning kan det säkert bli besvärande diskussioner hos folket. Under många generationer har vi levt i fred i det här landet. Vi har förvisso varit i FN-missioner under många år. Men framför allt i fredsbevarande insatser, där vi delat på kontrahenterna. Nu är vi inne i fredsframtvängande operationer. Då är riskmomentet betydligt högre. Det har vi inte fått fram till svenska folket. Tyvärr.

Hans Wigstrand är särskild medarbetare i Framsyn.

"Strukturer låser och hindrar"

Miljöpartisten Lars Ångström ville förändra strukturen när det gäller säkerhet och försvarsmakt för flera år sedan. Men inpinkade revir satte stopp, säger han. Om det bara handlat om honom, så hade han agerat som en direktör i näringslivet. När efterfrågan saknas så lägger man ner.

Av Hans Wigstrand

-För två eller tre år sedan skrev jag en motion som handlade om att förändra och vidga begreppet säkerhet och försvar. Det borde i dag vara naturligt att ha ett sådant departement. Förutsättningarna finns eftersom alla accepterat att invasionsförsvaret är avvecklat. Vi borde ha ett bredare perspektiv för att samordna resurser. Ta bara det planerade inköpet av flygtransportkapacitet. För tio år sedan var det en rent militär anskaffning. Men nu kan man tänka sig att använda detta i alla möjliga sammanhang. När det gäller biståndsinsatser, katastrofinsatser.

Det öppna ledarskapet och logistiken är mer värdefullt än manliga muskler, menar Lars Ångström, som vill se ett försvar byggt på frivilliga män och kvinnor. Värnplikten fyllde sin uppgift när vi skulle mobilisera 800 000 personer. Med dagens internationella insatser är systemet inte ändamålsenligt.

Det är bara ett exempel på vad som var militärt tidigare, men som i dag ingår i en samhällsbudget.

Ska vi skära ner bland myndigheterna?

-Förmodligen skulle man kunna se över det. Personligen skulle jag hellre skapa någonting nytt från början. Avveckla Försvarsmakten och börja om. När man tänker på alla problem med avveckling av materiel som inte behövs, alla regementen, förband och så vidare. Gamla strukturer låser och hindrar, ligger kvar och spökar. Finns det inget invasionshot, ja då borde man, som näringslivet, lägga ner.

Det låter smärtsamt...

-Ja, men när inget invasionshot finns... man skapar nytt utifrån de behov man definierar. Men det här är mer egna tankar på kammaren.

Försvaret kostar cirka 36 miljarder kronor. Är det för mycket, för lite, eller lagom?

-Den summan måste ställas i relation till hotbild, behov och ambitioner. I relation till de 40 miljarder vi tidigare satsade så är det alldeles för mycket. Då utbildade vi 50 000 värnpliktiga om året för att kunna mobilisera 750 000 man. I dag handlar det om 8 000 värnpliktiga och då är summan helt orimlig. Det är helt oacceptabelt.

Håller man med dig om det?

-Ja, när jag pratar med folk ute på förband, så tycker de att det är orimligt. Men när det gäller det egna reviret, så vill ingen dra in där. Men jag tror att de flesta egentligen håller med om att det är fullständigt vansinnigt.

Du tycker inte att vi får ut tillräckligt av dessa pengar?

-Nej. Det är en katastrof.

När det ska sparas pengar brukar vi tala om förmågor...?

-Samma sak där. Vi är ense om att det under överskådlig framtid inte finns något hot mot landet och vår viktiga uppgift är att kunna bidra vid internationella insatser. Då borde vi kunna dra konsekvenser av det. En del inom Försvarsmakten har varit och är av invasionskaraktär. Ubåtsvapnet är ett defensivt vapensystem och efterfrågas inte. FN frågar andra länder med betydligt större erfarenhet på området. När man bestämmer sig för en ny inriktning, så måste man ta konsekvenserna och ta bort det som inte behövs. Det är smärtsamt, men här finns en ohygglig politisk flathet. Det är dåligt ledarskap och det kostar skattebetalarna hur mycket pengar som helst. Det går inte ihop.

Är neutralitet och alliansfrihet relevanta begrepp i dag?

-Det finns inga säkerhetspolitiska behov som motiverar att överge alliansfriheten. Ibland har det ett värde att agera alliansfritt. Samarbete är möjligt med kompatibla utbildningssystem. Det behovet kan vi tillgodose trots att vi är alliansfria.

Vi är med i Nato, lite grand, men när det blir skarpt läge måste vi lämna överläggningarna i rummet. Är det så bra?

-Frågan är om det priset är högt. Jag tror inte det.

Men vi har ju berömt oss av att ha de bästa tekniska lösningarna i många fall. Här tvingas vi till, i en del fall, enklare Natolösningar. Är det en hållbar framtidslösning?

-Ja, det tror jag. Neutralitetspolitiken mellan de två stora blocken förutsatte en enorm vapenindustri. Men den har vi inget behov av längre. Nu gäller de internationella behoven och då blir Natostandarden viktig att förhålla sig till. Jag ser inget konstigt i det. Tvärtom. Vi ska samöva med dem, ha kompatibla system, samma språk och funktionalitet.

Hur ser du på värnplikten, ska den avskaffas för alla?

-Ja, vi ska bygga system på frivillig grund. För både kvinnor och män. I framtiden har vi behov av fler kvinnor än män. Försvaret har ju varit en traditionellt manlig domän, med muskelstyrka och fysiska kvaliteter; att flytta tunga grejer i landet. Nu gäller andra regler. Det öppna ledarskapet och logistiken är mer värdefullt än manliga muskler. Systemet måste i ännu högre grad attrahera kvinnor. De ska ha bättre betalt, man ska välja de bäst lämpade som är välmotiverade, duktiga och engagerade.

Är detta en lönefråga?

-Jag tror inte det. Inte i första hand. Lönen spelar inte så himla stor roll när det gäller viljan att hjälpa till internationellt. Man ställer upp och är engagerad av idealitet. Vill bidra i fredssammanhang. Då spelar inte lön så stor roll.

Han ser det gamla pliktssystemet som ett hinder när det gäller att få rätt sorts människor in i det militära verksamhetsfältet. För att få så många som möjligt att vilja göra internationell tjänst, krävs frivillighet.

-Då är det värdelöst att utbilda en massa som inte vill. Värnplikten var utmärkt när det gällde att mobilisera 800 000 personer. Men med dagens internationella insatser är det systemet inte ändamålsenligt.

I dag görs inte personlighetstester och man prövar inte en persons motivation inför en utlandstjänst. Borde det ske?

-Gör man inte det? Det låter väldigt konstigt tycker jag. Det är jag förvånad över att höra. Här handlar det om att klara av en pressad situation. Då vill man inte ha folk som spelar över och är macho, utan som kan tänka klart.

Försvarshögskolan menar att urvalet måste stramas åt när det gäller dem som söker till utlandstjänst. -Det håller jag med om helt. Jag trodde det var en självklarhet. I farliga situationer, som den i Kosovo förra året, behövs folk som gör exakt rätt saker. Annars kan hela den politiska utvecklingen gå över styr, bara för att man har fel person där som inte håller måttet.

Vad händer om du inte får ihop tillräckligt mycket folk?

-Det bästa är ett frivilligt system så att många söker. Jag tror inte på att tillsätta folk som inte håller måttet. Man får helt enkelt försöka göra så man får rätt folk.

Finns det en politisk beredskap för att svenska soldater kommer att dö i och med det nya insatsförsvaret?

-Jag tror att det finns en medvetenhet om att uppdragen kan vara riskfyllda. Men kanske ska vi tala mer om varför vi är där vi är. Nämligen därför att det är viktigt att motverka förtryck och diktatur. Man ska vara mer öppen med vad man gör i praktiken. Svenska soldater dödade människor i eldstrid i Kongo. Det blev oroväckande tyst om det.

När det gäller att ta bort kostnader ur det svenska försvaret anser Lars Ångström att politisk flathet, både i riksdagen och bland partierna, kostat skattebetalarna orimliga summor.

-Ett alltför svagt politiskt ledarskap gör att vi sitter med 205 stycken Jas-plan som ingen vill ha. Sista serien beställdes på 1990-talet, alltså sedan muren fallit. Vi åkte till Europa och köpte stridsvagnar och undrade varför det var så billigt. Det var ett svagt förhållningssätt som berodde på svaga ledare i riksdagen, ledare utan egna idéer.

Stockholmaren Lars Ångströms tillvaro handlar om möten, samtal och research. Ibland måste han upp kl 05.30 för att sitta i en tv-soffa och debattera med försvarsministern. Säkerhetspolitiskt har han jobbat i 25 år. De senaste åtta åren i riksdagen.

-Människor har fattat mycket mer än politikerna. Folk insåg att hotbilden försvann i och med muren. Varför köpte vi 200 Jas-plan? Det drabbar Försvarsmakten, som ska skapa lador att köra in dem i för att ställa dem i malpåse. Detta drabbar alla. Och det gör det dessutom utan debatt. Det är politisk inkompetens. Sanslöst!

Hur upprörd är du?

-Jag kan inte bli annat än förvånad. Det är ingen ide att bli upprörd och arg, då blir man bara bitter. Jag hade en ide med mitt förtroendeuppdrag, nämligen att bidra till att avveckla invasionsförsvaret. 1998 skrev jag en handlingsplan som gick ut på att fördubbla våra internationella insatser. Folk garvade nästan åt det i försvarsutskottet. Det var inte tal om det, då. Men på sex år hände mycket. Även om det inte är min förtjänst så kan man ta åt sig lite av äran.

Någon särskild händelse som mer än något annat bidragit till att ändra inställningen?

-Miljöpartiet har varit som en hävarm. Vi har velat minska utgifterna och avveckla. I takt med att omvärlden förändrats har det blivit möjligt. Varje formulering åt rätt håll har vi fått slåss för. Bevarandet av den försvarsindustristruktur som finns; att hellre osthylva lite här och där. För ledamöterna är det sysselsättningen lokalt som gäller. Men vår uppgift är att ta ansvar för helheten. Alltför många ser bara till de lokala intressena.

Hans Wigstrand är särskild medarbetare i Framsyn.